

Boğaziçi Üniversitesi
Sosyoloji Veri Laboratuvarı

2026

2024 Türkiye Toplumsal Değerler Araştırması

Aile Raporu

2024 Türkiye Toplumsal Değerler Araştırması Aile Raporu

Mayıs 2026

Proje Yürütücüsü

Ceylan Engin

Dr. Öğretim Üyesi
Boğaziçi Üniversitesi

Yazarlar

Ceylan Engin
Ada Canıgüz
Binnaz Poşul
Ladin Toplu

Son okuma

Cansu Mine Yıldırım
Emre Turan
Nehir Çakar
Rabia Nur Önder

E-posta: socdataalab@bogazici.edu.tr

Web sitesi: sdl.bogazici.edu.tr

Proje Desteği: 223K652 kodlu bu proje, TÜBİTAK 1001 tarafından desteklenmektedir.

Boğaziçi Üniversitesi Sosyoloji Veri Laboratuvarı © 2026

İçindekiler

1. Yönetici Özeti	IV
2. Giriş	1
1.1 Metodoloji	2
1.2 Sosyodemografik Özellikler	4
3. Doğurganlık	6
4. Ev İçi İş Bölümü	14
5. Toplumsal Cinsiyet ve Aile Değerleri	19
6. Sonuç	29
7. Referanslar	31

Şekiller Dizini

Şekil 1.1 Cinsiyet dağılımı, N=1587	4
Şekil 1.2 Yaş dağılımı, N=1587	4
Şekil 1.3 Eğitim durumu dağılımı, N=1587.....	5
Şekil 1.4 Çalışma durumu, N=1586.....	5
Şekil 2.a Toplam Doğurganlık Hızı, Türkiye, 2001-2004.....	6
Şekil 2.1 Doğurganlık niyetinin cinsiyete göre değişimi, N=740.....	8
Şekil 2.2 Doğurganlık niyetinin yaşa göre değişimi, N=740	8
Şekil 2.3 Bireylerin ortalama çocuk sayıları ile sahip olmak istedikleri ideal çocuk sayısı ortalamasının cinsiyete göre dağılımı, N=1573	9
Şekil 2.4 Tek çocuk için tercih edilen cinsiyetin cinsiyete göre değişimi, N=1574.....	10
Şekil 2.5 Kadınların mevcut, ideal ve ek olarak istedikleri çocuk sayısının istihdam durumuna göre dağılımı, N=916	11
Şekil 2.6 "Çocuk sahibi olmak hayata olan bağlılığı artırır." ifadesine katılımın cinsiyete göre dağılımı, N=1583	12
Şekil 3.1 Evli katılımcılar arasında günlük olarak ev işine harcanan ortalama zaman (dakika), N=1185	15
Şekil 3.2 Evli katılımcıların partnerlerinin günlük olarak ev işine harcadığı ortalama zaman (dakika), N=1145	15
Şekil 3.3 Evli katılımcılar arasında ev işi dağılımından memnuniyet, N=1190	16
Şekil 3.4 "Erkekler, ev işi ve çocuk bakımı konularında iş yükünü kadınlarla eşit paylaşmalıdır." ifadesine katılımın cinsiyete göre dağılımı, N=1580	17
Şekil 4.1 "Çocuklar, annelerinin çalışmasından ötürü zarar görür." ifadesine katılım oranlarının cinsiyete göre dağılımı, N=1572	20
Şekil 4.2 "Çocuklar, annelerinin çalışmasından ötürü zarar görür." ifadesine katılımın kadınlar arasında istihdama göre dağılımı, N=968	21
Şekil 4.3 "Çevrem (aile ve arkadaşlarım), çocuk sahibi olmam konusunda ısrarcı/ısrarcıydı." ifadesine katılımın cinsiyete göre dağılımı, N=1582	22
Şekil 4.4 "İş olanakları kısıtlyken kadınlardansa erkeklerin işe girmesine öncelik verilmelidir." ifadesine katılımın cinsiyete göre dağılımı, N=1582.....	23
Şekil 4.5 "İş olanakları kısıtlyken kadınlardansa erkeklerin işe girmesine öncelik verilmelidir." ifadesine katılımın kadınlar arasında istihdama göre dağılımı, N=974.....	24
Şekil 4.6 "Erkek çocuğun üniversiteye gitmesi, kız çocuğun gitmesinden daha önemlidir." ifadesine katılımın cinsiyete göre dağılımı, N=1585	25
Şekil 4.7 "Erkekler, ülke yönetiminde kadınlardan daha etkin rol almalıdır." ifadesine katılımın cinsiyete göre dağılımı, N=1577	26
Şekil 4.8 "Ailede önemli kararlar genellikle erkekler tarafından alınmalıdır." ifadesine katılımın cinsiyete göre dağılımı, N=1583	27

Yönetici Özeti

Bu rapor, TÜBİTAK 1001 tarafından desteklenen 2024 Türkiye Toplumsal Değerler Araştırması'nın (TSVS) bulgularına dayanarak Türkiye'de aile, doğurganlık ve toplumsal cinsiyet dinamiklerini ele almaktadır. Araştırma, Türkiye genelinde 1587 katılımcıyla Bilgisayar Destekli Yüz Yüze Anket (CAPI) yöntemiyle gerçekleştirilmiş, çok aşamalı küme örnekleme tasarımına dayanan temsili bir örneklem kullanmıştır.

Doğurganlık: Türkiye'de Toplam Doğurganlık Hızı, 2024 itibarıyla kadın başına 1.48 doğuma gerilemiştir (TÜİK 2025). Bulgularımız, üreme çağındaki erkeklerin kadınlara kıyasla daha yüksek oranda çocuk sahibi olmak istediğini ortaya koymaktadır. Her iki cinsiyette de bildirilen ideal çocuk sayısının mevcut çocuk sayısını aşması, doğurganlık niyetlerinin bireysel arzulardan çok yapısal koşullar tarafından sınırlandırıldığına işaret etmektedir. Çalışan kadınların, çalışmayan kadınlar ve ev kadınlarına kıyasla hem sahip oldukları çocuk sayısının hem de istedikleri çocuk sayısının daha düşük olması, ücretli emek ile bakım yükümlülüklerini bir arada sürdürmenin güçlüğüne dikkat çekmektedir.

Ev İçi İş Bölümü: Evli katılımcılar arasında kadınlar günde ortalama 258 dakika (4 saat 18 dakika) ev işine zaman ayırırken, erkeklerde bu süre 114 dakika (1 saat 54 dakika) olarak ölçülmüştür. Buna karşın erkeklerin yüzde doksanı ev içi iş paylaşımından memnun olduğunu belirtirken, kadınların yalnızca yaklaşık yüzde altmışı memnun olduğunu dile getirmiştir. Hem erkekler hem de kadınlar ev işlerinin eşit paylaşılması gerektiğini söylese de kadınlar bu görüşe daha güçlü biçimde katılmaktadır.

Toplumsal Cinsiyet ve Aile Değerleri: "Çocuklar, annelerinin çalışmasından ötürü zarar görür" ifadesine kadınlar erkeklere kıyasla daha güçlü biçimde karşı çıkmaktadır ve bu eğilim özellikle çalışan kadınlar arasında belirgindir. Çocuk sahibi olmaya yönelik toplumsal baskı, kadınlar tarafından erkeklerden daha yoğun biçimde hissedilmektedir. İş olanaklarının kısıtlı olduğu dönemlerde erkeklerin istihdamına öncelik tanınması gerektiği görüşü, istihdam durumundan bağımsız olarak kadınlar arasında daha az destek görmektedir. Erkeklerin siyasi ve aile içi karar alma süreçlerinde otorite sahibi olması gerektiğini varsayan geleneksel görüşler de kadınlar tarafından erkeklere kıyasla çok daha güçlü biçimde reddedilmektedir.

Değerlendirme ve Politika Önerileri: Araştırma bulguları, son yıllarda hayata geçirilen pronatalist söylem ve nakit destek politikalarının doğurganlık düşüşünü durdurmadaki etkisinin son derece sınırlı kaldığını bir kez daha ortaya koymaktadır. Verilerimiz, aile ve doğurganlık politikalarının ebeveynlik sorumluluklarının eşit paylaşımını temel alan bir anlayışla yeniden kurgulanması gerektiğini göstermektedir. Bu doğrultuda, her iki ebeveyni kapsayan esnek izin düzenlemeleri, erişilebilir ve nitelikli çocuk bakım hizmetleri ile erkeklerin ev içi emeğe katılımını artırmaya yönelik teşvikler öncelikli politika araçları olarak değerlendirilmelidir. Sivil toplum kuruluşları açısından ise raporun işaret ettiği gerilim noktaları, eşitlikçi aile pratiklerini gündelik yaşama taşıyan, bakım altyapısını güçlendiren ve damgalayıcı normlara karşı güçlendirici iletişim alanları oluşturan programlar aracılığıyla ele alınabilir.

TÜBİTAK 1001 tarafından desteklenen Türkiye Toplumsal Değerler Araştırması (TSVS), Türkiye'de yaşayan insanların değerlerini ve bakış açılarını anlamayı amaçlamaktadır. Bu proje kapsamında yapılan anketle birlikte, toplumumuzda sorun olarak görülen meselelerin daha iyi kavranması ve bu sorunlarla ilgili farkındalık oluşturulması hedeflenmektedir.

Özellikle pandemi sonrası ekonomi ve demografide yaşanan dalgalanmalarla birlikte iklim değişikliği ve doğal afetlerin yarattığı belirsizlikler toplumda tehdit ve güvensizlik hislerinin artmasına sebep olmuştur. Bu durum toplumsal değerleri "risk toplumu" teorisi ekseninde incelemeyi elzem hâle getirmiştir.

Bu nedenle TSVS pandemi sonrasında risk unsurları olarak öne çıkan üç temel konu üzerinden toplumsal değerlerdeki değişimi incelemektedir:

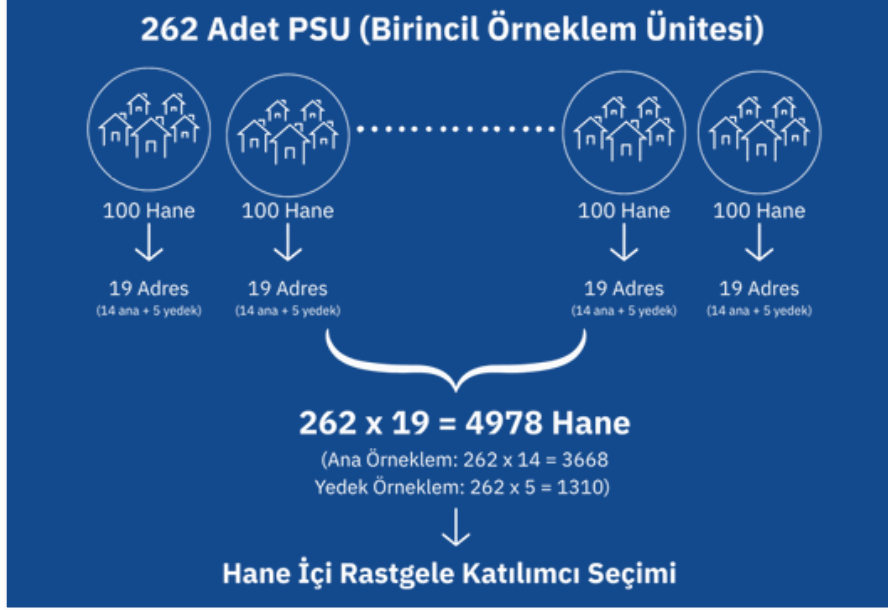
- Aile ve toplumsal cinsiyet bağlamında doğurganlık niyetleri
- Komplo teorilerine inanma eğilimleri
- Bireylerin göçmenlere yönelik tutumları

Bu rapor, Türkiye Toplumsal Değerler Araştırması (TSVS) verilerini kullanarak Türkiye'de farklı yaş ve cinsiyet gruplarından bireylerin doğurganlık niyetlerine ve çocuk sahibi olma hakkındaki tutumlarına odaklanmaktadır. Buna ek olarak çalışmada, katılımcıların cinsiyet rollerine bakışı ve ev içi iş dağılımına dair tutumları da incelenmiştir.

Türkiye Toplumsal Değerler Araştırması'nda (TSVS), nicel araştırma ve analiz yöntemleri kullanılarak değer değişimleri ülke genelinde yapılan anketlerle ölçülmüştür. Bu anketlerde, alandaki diğer uluslararası çalışmalarla paralel olarak Bilgisayar Destekli Yüz Yüze Anket (CAPI; Computer Assisted Personal Interview) yöntemine başvurulmuştur.

TSVS 2024 örnekleme, Türkiye'de ikamet eden 18 yaş ve üzeri, Türkçe konuşabilen tüm vatandaşları temsil edecek şekilde tasarlanmıştır. Bireyler her aşamada rastgele olasılık yöntemleriyle seçilmiştir. Veriler, Türkiye İstatistik Bölge Birimi Sınıflandırması Düzey 2 (İBBS-2/NUTS-2) kriterlerine göre toplanmıştır. Bu kapsamda, Türkiye genelindeki 81 ilin sosyo-ekonomik benzerliklerine göre gruplandırıldığı 26 alt bölge baz alınarak çok aşamalı küme örnekleme (multistage cluster sampling) kullanılmıştır.

Örnekleme seçimi, çok aşamalı küme örnekleme tasarımı doğrultusunda üç aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada Türkiye'nin 26 İBBS-2 (NUTS-2) coğrafi alt bölgesinden her biri 100 haneden oluşan 262 coğrafi küme (Birincil Örnekleme Ünitesi/BÖÜ) (PSU) belirlenmiştir. İkinci aşamada, her BÖÜ içinden basit rastgele örnekleme yoluyla 14 ana ve 5 yedek olmak üzere toplam 19 adres seçilmiş ve üçüncü aşamada son doğum günü tekniği kullanılarak her adresten bir kişi belirlenmiştir. Yapılan araştırmada yedek örneklemin aktifleştirilmesine ihtiyaç olmamıştır.

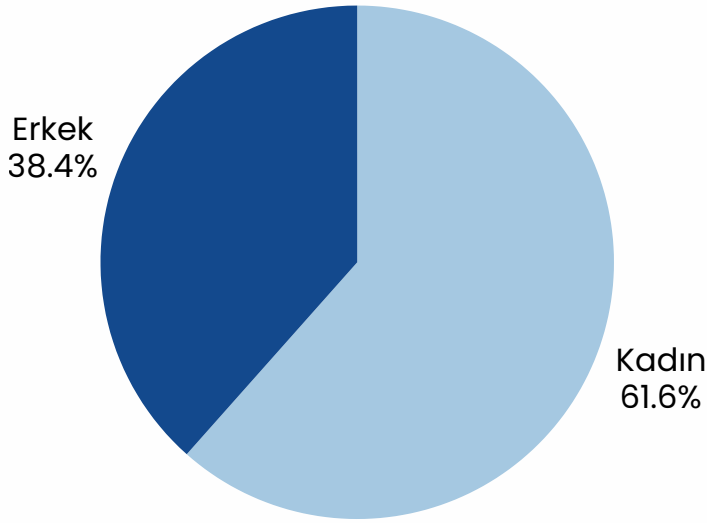

1587 katılımcıyı içeren Türkiye Toplumsal Değerler Araştırması (TSVS); doğurganlık niyetleri, komplo teorileri ve göçe dair değer ve tutumları niceliksel değişkenler halinde incelemiştir. Saha çalışmasından elde edilen veriler istatistiksel yazılım programı STATA üzerinde temizlenmiş ve analiz edilmiştir. Bu rapor özel olarak TSVS anketinin aile, doğurganlık ve toplumsal cinsiyet sorularına odaklanmaktadır.

1.2

Sosyodemografik Özellikler

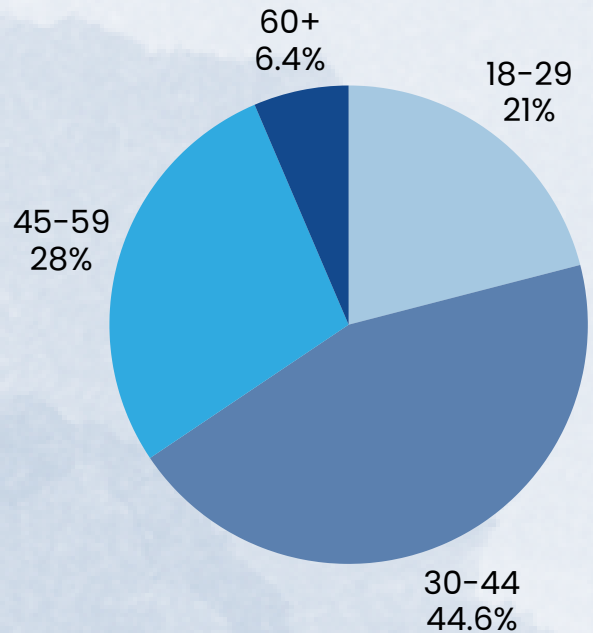
Şekil 1.1 Cinsiyet dağılımı, N=1587

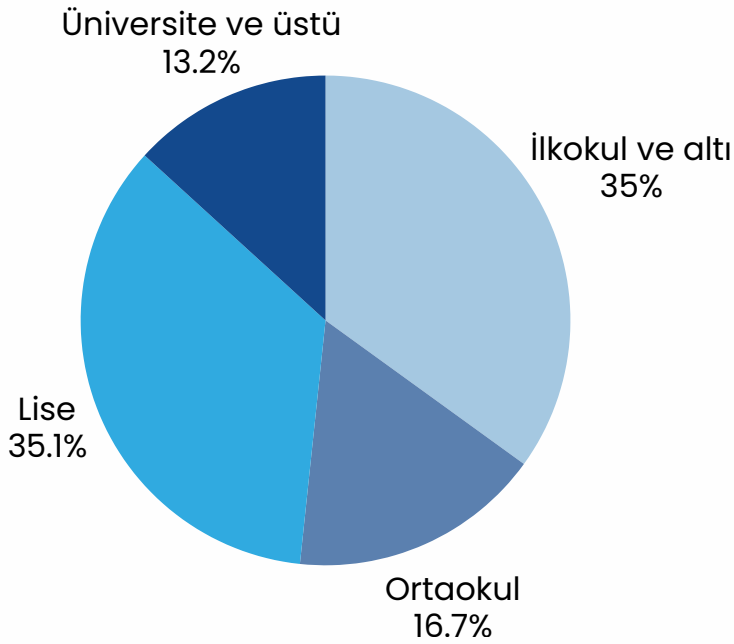
Şekil 1.1, 1.2, 1.3 ve 1.4 TSVS katılımcılarının sosyodemografik özelliklerini göstermektedir. Buna göre, anket örneklemi %61.6 kadın ve %38.4 erkekten oluşmaktadır.

Şekil 1.2 Yaş dağılımı, N=1587

Ankete katılanların yaşları 18 ile 86 arasında değişmektedir. Katılanlar yaş gruplarına göre sınıflandırıldığında %21'inin 18-29 yaş, %44.6'sının 30-44 yaş, %28'inin 45-59 yaş ve %6.4'ünün 60 yaş ve üzeri yaş grubuna dahil olduğu görülmektedir.

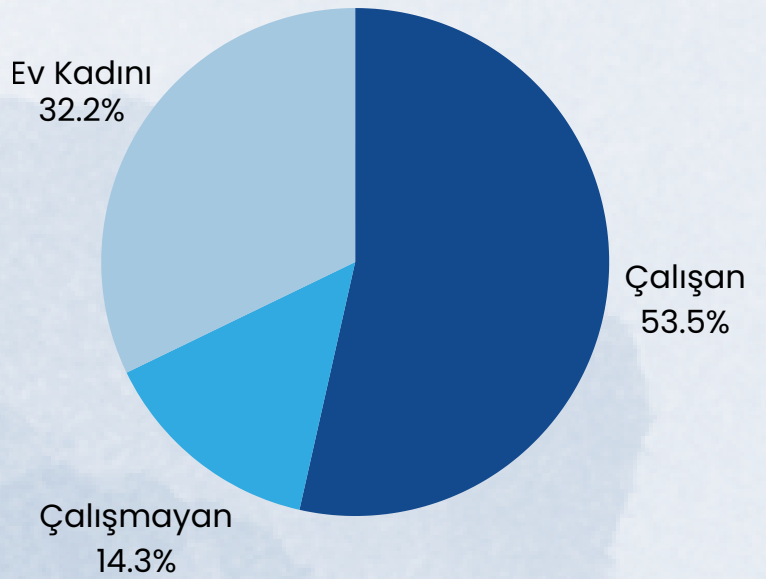
Şekil 1.3 Eğitim durumu dağılımı, N=1587

Ankete katılanların eğitim durumları “hiç okula gitmemiş” ile “yüksek lisans ve üzeri” arasında değişmektedir. Katılanlar tamamladıkları en yüksek eğitim seviyesine göre sınıflandırıldığında %35'inin ilkokul ve altı grupta yer aldığı, %16.7'sinin ortaokulu tamamladığı görülmektedir. Bunun yanı sıra katılımcıların %35.1'i liseyi tamamlamış, kalan %13.2'si ile üniversite veya üzeri bir eğitim seviyesini bitirmiştir.

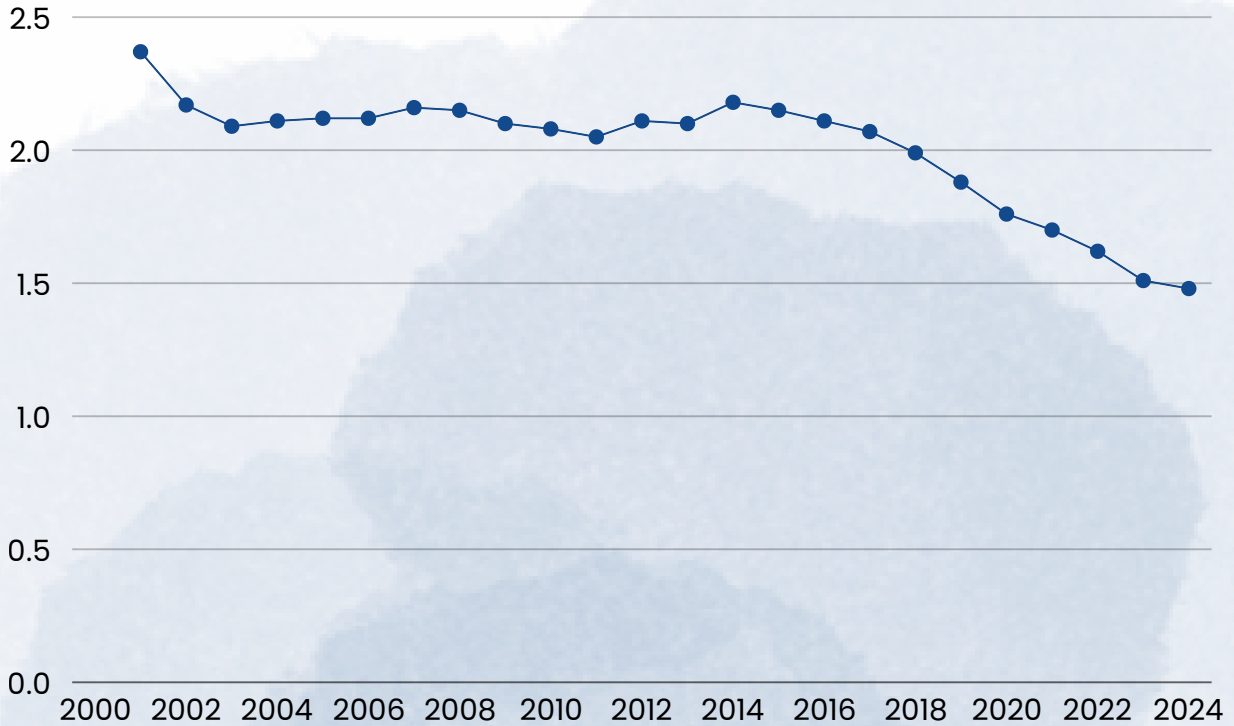
Şekil 1.4 Çalışma durumu, N=1586

Katılımcıların %53.5'i tam zamanlı veya yarı zamanlı olarak bir işte çalışmakta, %14.3'ü ise çalışmamaktadır. Kalan %32.2 ise ev kadınıdır.

Türkiye'de Toplam Doğurganlık Hızı (TDH) 2017 yılında yenilenme seviyesinin (replacement level) altına düşmüştür. Özellikle pandemi sonrası dönemde TDH, önceki yıllara göre daha keskin bir düşüş göstererek 2024 yılına kadar kadın başına 1,48 doğuma ulaşmıştır (bkz. **Şekil 2.a**). Doğurganlık hızındaki bu düşüş, yalnızca ekonomik belirsizlikler ve COVID-19 pandemisi gibi krizlerle değil, aynı zamanda toplumsal değerlerdeki dönüşümle de ilgilidir. Demografi literatürü bu dönüşümü anlamak için özellikle İkinci Demografik Geçiş (Second Demographic Transition), Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Teorisi (Gender Equity Theory) ve Toplumsal Cinsiyet Devrimi Teorisi (Gender Revolution Theory) çerçevelerine odaklanır (Goldscheider, Bernhardt, ve Lappegård 2015; Lesthaeghe 2010; McDonald 2000a, 2000b).

Şekil 2.a Toplam Doğurganlık Hızı, Türkiye, 2001-2024

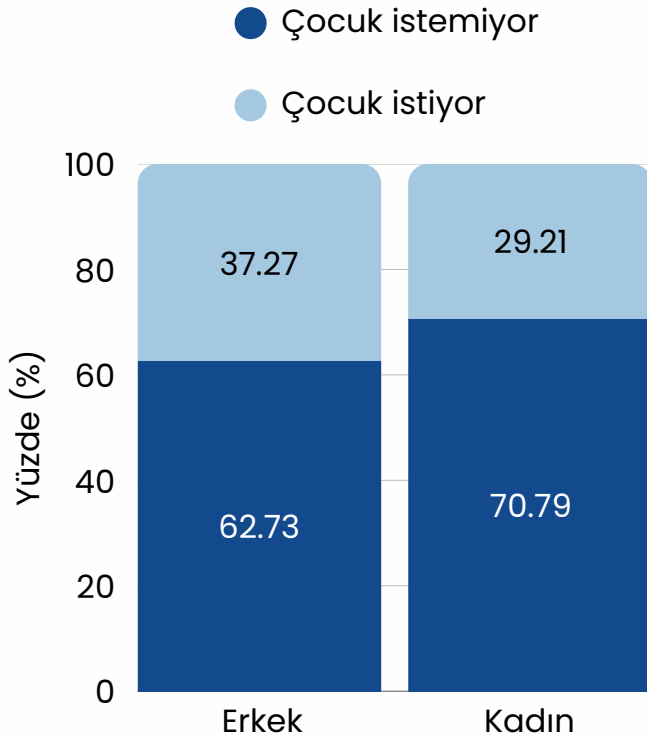
Kaynak: TÜİK, 2025

Bu çerçevede, literatürde öne çıkan temalardan biri, bireylerin sahip olmak istedikleri çocuk sayısı ile sahip oldukları çocuk sayısı arasındaki fark (fertility gap) ve bu farkın sebepleridir (Beaujouan ve Berghammer 2019). Bu durum, çok düşük doğurganlık düzeyindeki ülkelerde gerçekleştirilen akademik çalışmalarda “zamanlama etkisi (tempo effect)” olarak tanımlanmakta; çocuk sahibi olma kararının ileri yaşlara ertelenmesinin her zaman telafi edilemediği ve bu nedenle özellikle ikinci doğumların gerçekleşmediği vurgulanmaktadır (Beaujouan ve Berghammer 2019; Lesthaeghe 2010).

Lesthaeghe (2010), buna ek olarak, çok düşük doğurganlık rejimlerinde doğurganlıktaki asıl düşüşün ilk çocukta değil, ikinci veya daha sonraki doğumlarda yoğunlaştığını gösterir. Benzer şekilde, çok düşük doğurganlık oranlarına sahip bir başka ülke olan Güney Kore’de yapılan bir araştırma, erkeklerin ev işlerine ve çocuk bakımına daha fazla katıldığı ailelerde ikinci çocuk isteğinin hayata geçirilme olasılığının belirgin biçimde arttığını göstermektedir (Yoon 2016).

Raporumuzun ilk bölümünde doğurganlığa yönelik verileri sunacak, ardından doğurganlık değişiminde rol oynayan toplumsal dönüşümlere odaklanacağız.

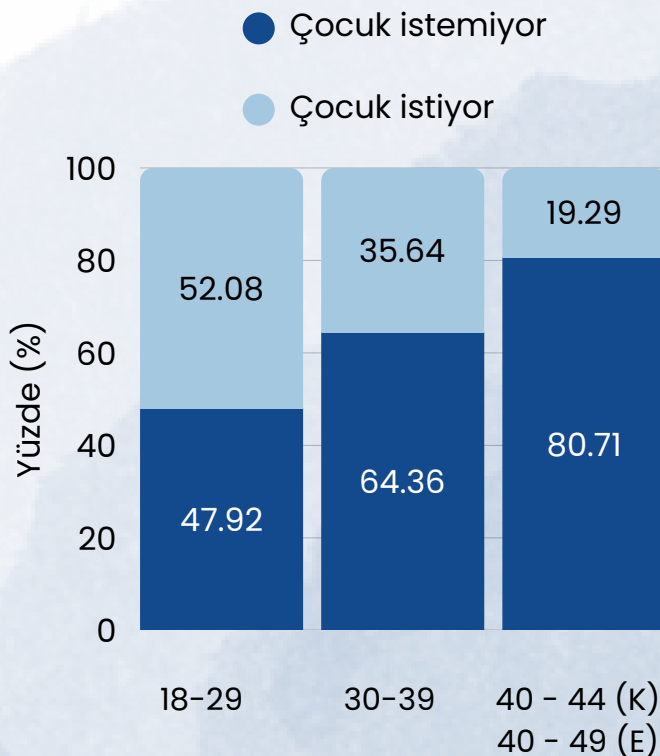
Şekil 2.1. Doğurganlık niyetinin cinsiyete göre değişimi , N=740

Üreme çağındaki katılımcıların (kadınlarda 18-44, erkeklerde 18-49 yaş aralığı) doğurganlık niyeti cinsiyete göre incelendiğinde, erkeklerin kadınlara kıyasla çocuk sahibi olma isteğini daha yüksek oranda dile getirdikleri görülmektedir (erkeklerde %37.27 kadınlarda %29.21). Buna karşın, kadınların büyük bir çoğunluğu (%70.79) çocuk istemediğini belirtirken, erkeklerde bu oran daha düşüktür (%62.73). Doğurganlık niyetinin cinsiyete göre farklılaşması, çocuk sahibi olmanın kadınlar ve erkekler için farklı anlamlar taşıdığını düşündürmektedir.

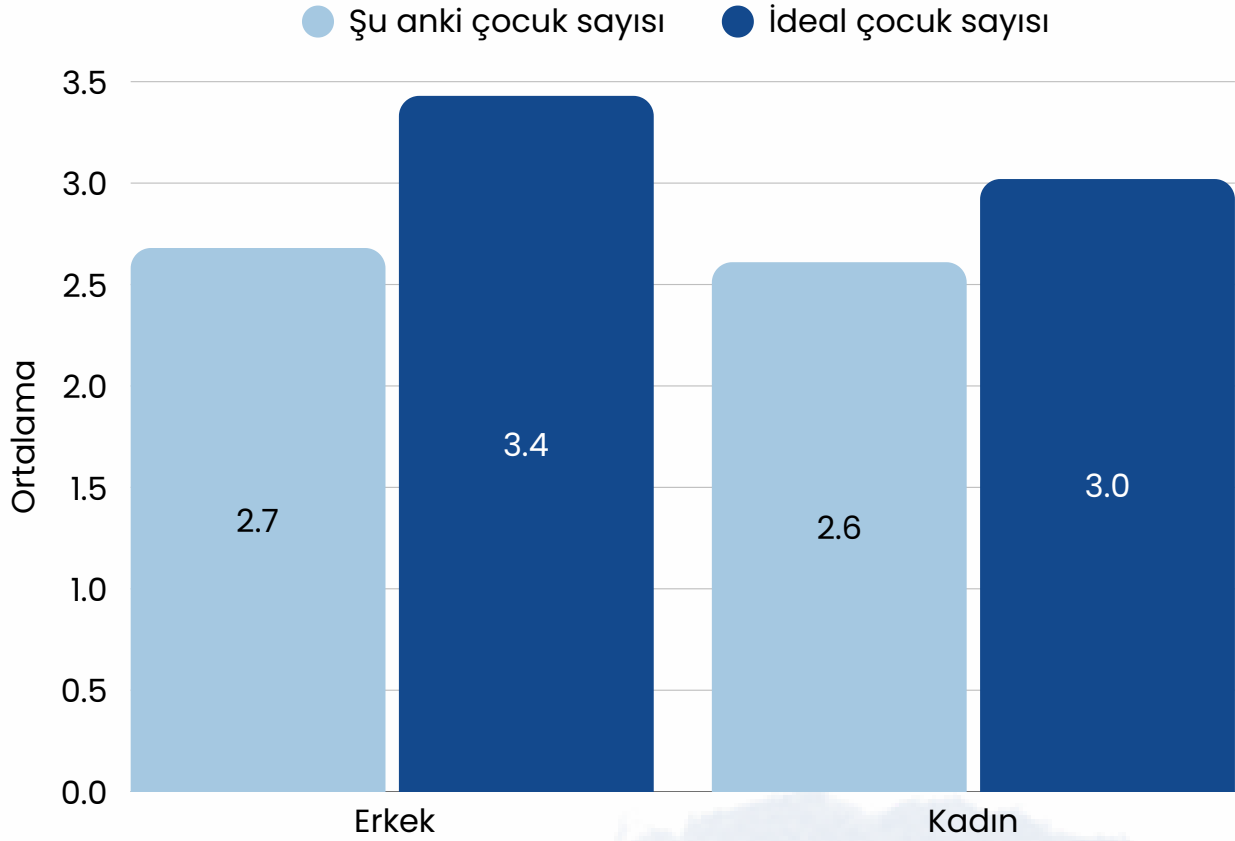
Erkeklerin kadınlara kıyasla daha yüksek oranda çocuk sahibi olma isteği dile getirmesi, ebeveynliğe ilişkin sorumlulukların eşit dağılmadığı bir bağlamda anlam kazanmaktadır. Bu durum, doğurganlık niyetlerinin yalnızca bireysel bir tercih değil, yapısal koşullarla iç içe geçmiş bir olgu olduğunu göstermektedir (Goldscheider et al. 2013).

Şekil 2.2. Doğurganlık niyetinin yaşa göre değişimi, N=740

Yaş gruplarına göre doğurganlık niyeti incelendiğinde, çocuk sahibi olma isteğinin özellikle gençlerde daha yüksek olduğu görülmektedir (18-29 yaş grubunda %52.08). Bu oran 30-39 yaş grubunda %35.64'e, 40-49 yaş grubunda ise %19.29'a düşmektedir. Dolayısıyla yaş ilerledikçe çocuk sahibi olma isteğinde belirgin bir azalma gözlenmektedir. Analizi yansıtmak için bu tabloya da yalnızca üreme çağındaki katılımcılar (kadınlarda 18-44, erkeklerde 18-49) dahil edilmiştir.

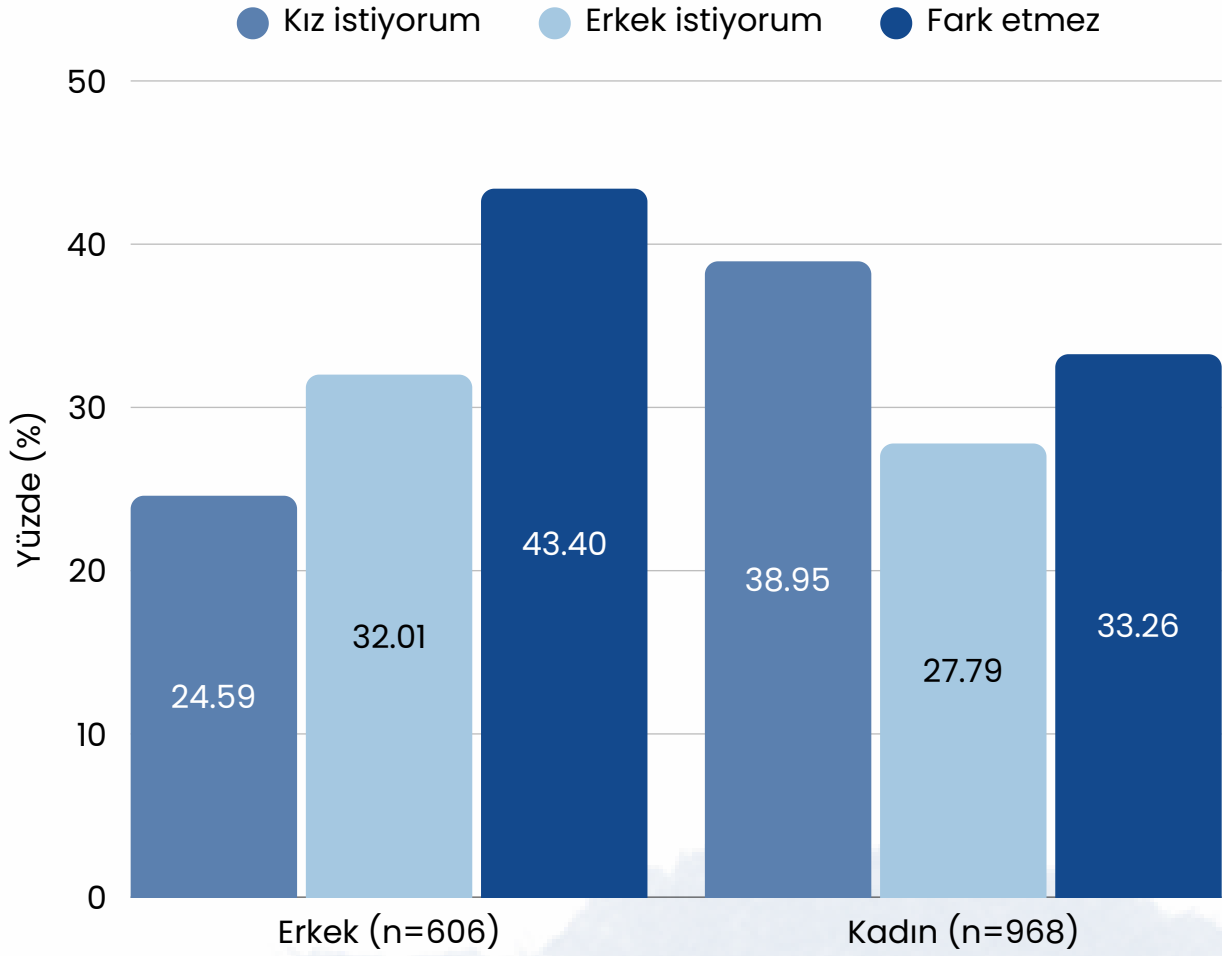
Şekil 2.3. Bireylerin ortalama çocuk sayıları ile sahip olmak istedikleri ideal çocuk sayısı ortalamasının cinsiyete göre dağılımı, N=1573

Katılımcılara, var olan çocuk sayıları ve koşullardan/çocuk sayılarından bağımsız olarak sahip olmak istedikleri ideal çocuk sayısı sorulmuştur. **Şekil 2.3**, bu sorulara verilen ortalama yanıtların cinsiyetlere göre dağılımını göstermektedir. Sahip oldukları çocuk sayısı sorulduğunda erkek katılımcıların ortalama çocuk sayılarının (2.7) kadın katılımcılardan (2.6) anlamlı bir farkı olmadığı gözlenmiştir. Buna karşın, erkeklerin ortalamada sahip olmak istediği çocuk sayısı (3.4) kadınlardan fazladır (3). Yine de, hem kadınların hem de erkeklerin ortalama ideal çocuk sayısı, sahip oldukları çocuk sayısından fazladır.

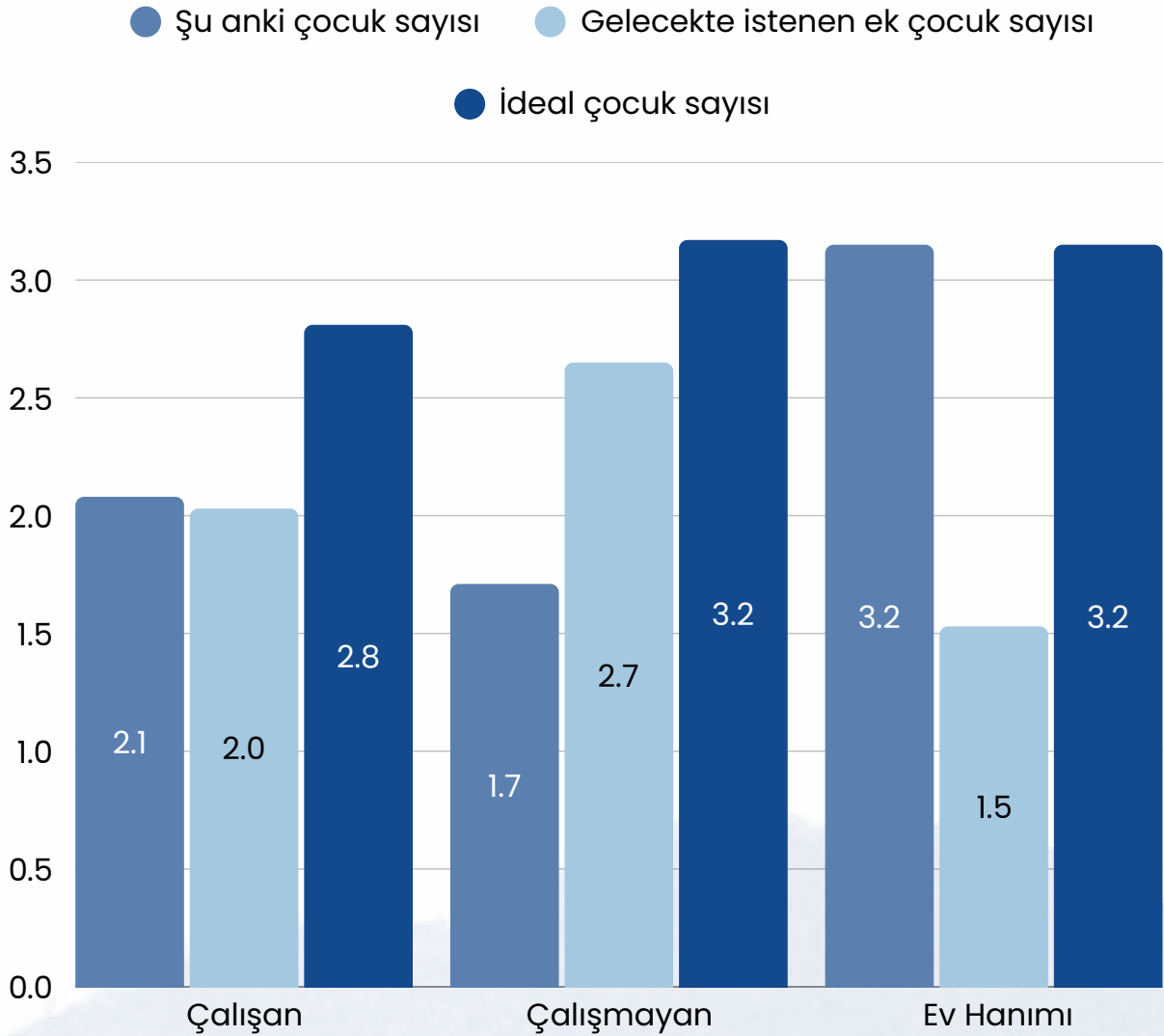
Katılımcıların ideal çocuk sayısının, sahip oldukları çocuk sayılarından daha yüksek olması, bireylerin çocuk sahibi olma niyetlerinin ekonomik, sosyal ve yapısal koşullardan etkilendiği ve doğurganlık niyetlerinin tümüyle hayata geçirilemediğini göstermektedir (Beaujouan ve Berghammer 2019).

Şekil 2.4. Tek çocuk için tercih edilen cinsiyetin cinsiyete göre değişimi, N=1574

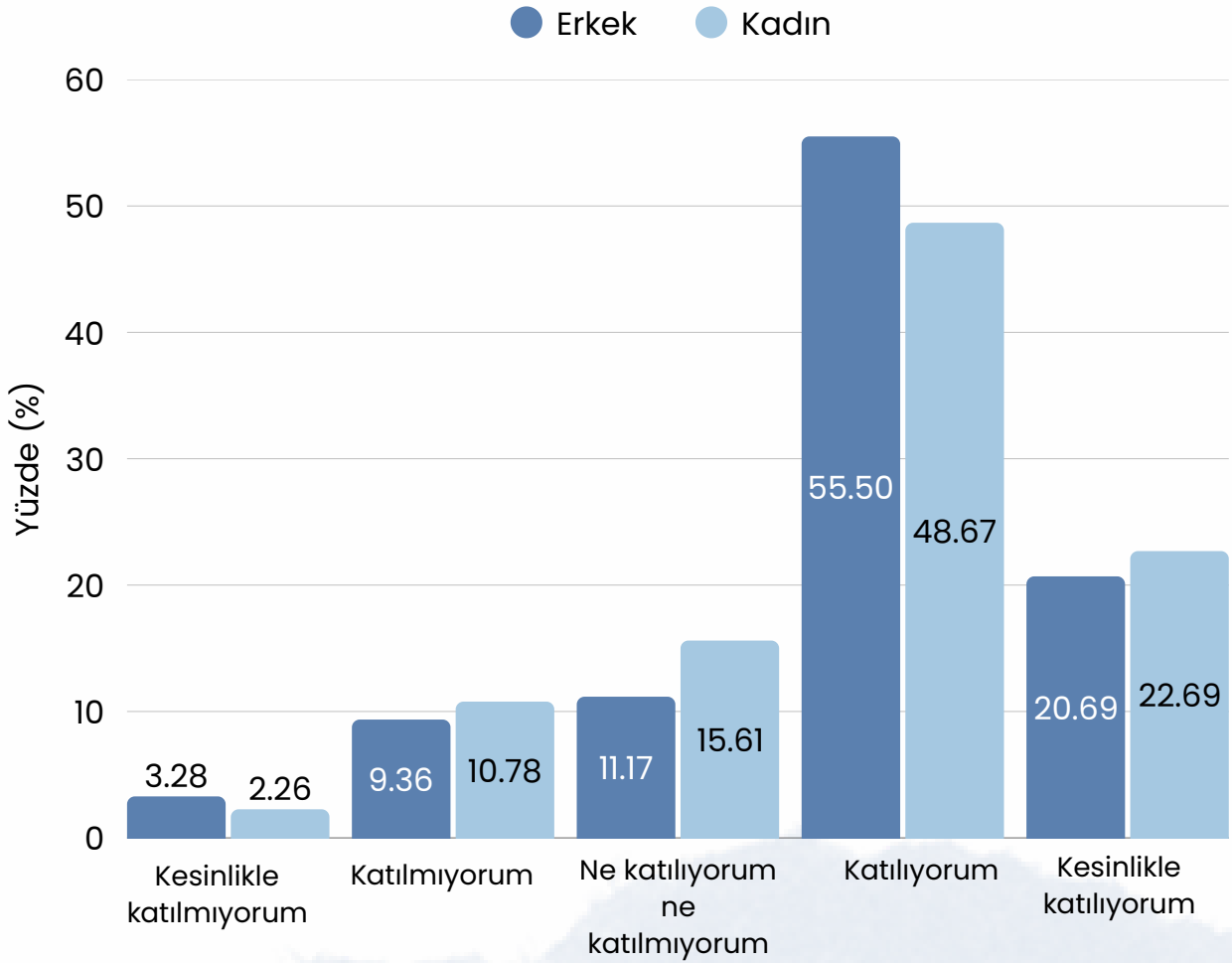
Katılımcılara, sahip oldukları çocuk sayılarından bağımsız olarak tek çocukları olsa bu çocuklarının cinsiyetinin ne olmasını tercih edecekleri sorulmuştur. Erkek katılımcıların çoğu (%43.40) çocuğunun cinsiyetinin fark etmeyeceğini, %32.01'i çocuğunun cinsiyetinin erkek olmasını istediğini, %24.59'u ise kız çocuk istediğini belirtmiştir. Kadın katılımcıların ise çoğu (%38.95) çocuğunun cinsiyetinin kız olmasını istediğini, %33.26'sı cinsiyetin fark etmediğini, %27.79'u ise erkek çocuk istediğini belirtmiştir.

Şekil 2.5. Kadınların mevcut, ideal ve ek olarak istedikleri çocuk sayısının istihdam durumuna göre dağılımı, N= 916

Şekil 2.5, ankete katılan kadınların, mevcut çocuk sayılarını, gelecekte istedikleri ek çocuk sayısını ve ideal çocuk sayısını istihdam durumlarına göre karşılaştırmaktadır. Çalışan kadınların hem mevcut hem de gelecekte istedikleri çocuk sayısı yaklaşık 2 civarındadır, ancak ideal çocuk sayıları bunun biraz üzerinde (2.8) kalmaktadır. Çalışmayan kadınlar arasında ise mevcut çocuk sayısı daha düşük olmasına rağmen (1.7), hem ek olarak istedikleri çocuk sayısı (2.7) hem de ideal çocuk sayısı (3.2) çalışan kadınlara kıyasla daha yüksektir. Ev hanımlarının mevcut çocuk sayısı diğer gruplara göre daha yüksek (3.2) olsa da ek olarak istedikleri çocuk sayısı biraz daha düşüktür (1.5), fakat ideal çocuk sayıları yine oldukça yüksek seviyededir (3.2).

Şekil 2.6. “Çocuk sahibi olmak hayata olan bağlılığı artırır.” ifadesine katılımın cinsiyete göre dağılımı, N=1583

Şekil 2.6. “Çocuk sahibi olmak hayata olan bağlılığı artırır” ifadesine verilen yanıtların cinsiyete göre dağılımını göstermektedir (N=1583). Genel olarak hem kadınlar hem de erkekler bu ifadeye yüksek oranda katılım göstermektedir, Erkeklerin %76.19'u ifadeye “Katılıyorum” veya “Kesinlikle katılıyorum” cevabını vermiştir, kadınlarda ise bu oran %71.36 ile erkeklere kıyasla biraz daha düşüktür.

İfadeye yönelik olumsuz tutumlar ise hem kadın hem erkeklerde düşüktür, “Kesinlikle katılmıyorum” veya “Katılmıyorum” yanıtı verenlerin oranı erkeklerde %12.64, kadınlarda ise görece biraz daha yüksek, %13.04'dür. Özetle, her iki grupta da çocuk sahibi olmanın hayata olan bağlılığı artırdığı yönündeki algı oldukça yaygındır.

Değerlendirme

Bu bölümde ele aldığımız bulgular, Türkiye’de doğurganlık niyetlerinin yalnızca bireysel tercihleri yansıtmadığını, cinsiyet, yaş, istihdam gibi eksenlerde farklılaşan yapısal koşullar tarafından şekillendiğini ve bu koşullardan etkilendiğini göstermektedir. Erkekler arasında hem çocuk sahibi olma isteğinin hem de ideal çocuk sayısının daha yüksek olması, bakım yükü ve ekonomik sorumlulukların kadınlar ve erkekler arasında eşit bir şekilde deneyimlenmediğini düşündürmektedir. Hem kadınların hem de erkeklerin ideal çocuk sayılarının sahip oldukları çocuk sayılarından yüksek oluşu, yapısal koşulların doğurganlık niyetlerinin gerçekleştirilmesini sınırlandırdığını vurgulamaktadır.

Kadınların istihdam durumuna göre mevcut, ideal ve ek çocuk isteklerine bakıldığında, ücretli emek ile bakım emeği arasındaki muhtemel uyumsuzluğun doğurganlık kararlarında sınırlayıcı bir etki yarattığı düşünülebilir. Bununla birlikte, ev kadınlarının sahip olduğu çocuk sayısının ideal çocuk sayılarına yakın olması ve ek çocuk isteğinin görece düşük kalması, niyet ile gerçekleşme arasındaki farkın bu grupta daha az olduğuna işaret etmektedir. Bu örüntü, bakım emeğinin kadınların birincil sorumluluğu olarak görüldüğü bir toplumsal bağlamda anlam kazanmaktadır.

Bu bulgular, doğurganlık kararlarının yalnızca bireysel arzular üzerinden değil, bakım sorumluluklarının hane içinde nasıl paylaşıldığı ve bu yükün kimler tarafından nasıl üstlenildiği bağlamında da ele alınması gerektiğini göstermektedir. Bu nedenle bir sonraki bölümde, doğurganlık niyetlerinin gündelik hayatta hangi mekanizmalarla üretildiğini anlamak üzere ev içi iş bölümü ve bakım emeği paylaşımına yönelik tutumlar ve davranışlar incelenecektir.

3

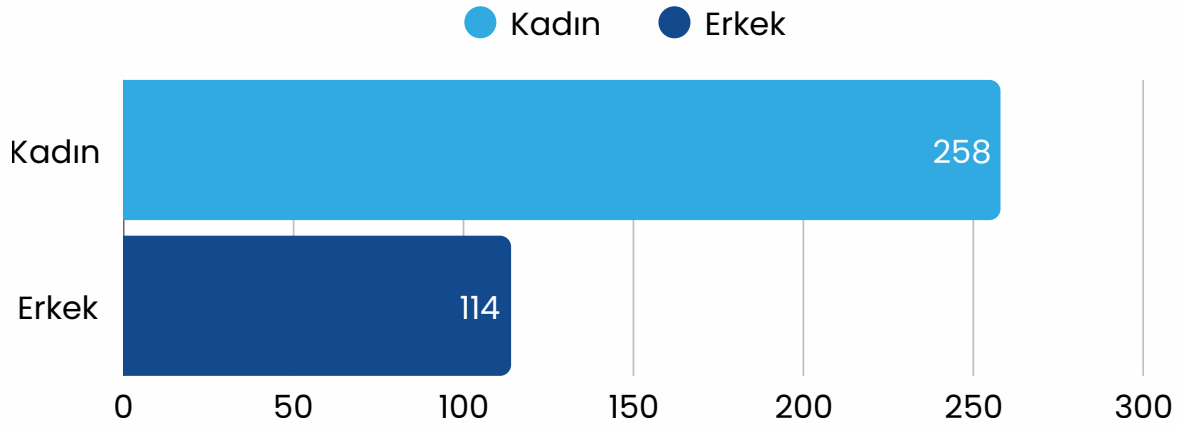
Ev İçi İş Bölümü

Doğurganlığı etkileyen faktörlerden biri de ev içi iş bölümüdür. Batı Avrupa ve İskandinav ülkelerinde yapılan çalışmalar, özellikle ev içi emek daha eşit paylaşıldığında doğurganlık niyetlerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir (Miettinen et al. 2011; Miettinen et al. 2015, Olâh 2003; Raybould ve Sear 2021). Türkiye bağlamında, kamusal alanda kadınların eğitim ve işgücüne katılımında önemli kazanımlar elde edilmiş olsa da, ev içi iş bölümü ve bakım emeği hala büyük ölçüde kadınların sorumluluğundadır (TÜİK 2022, EUROSTAT 2019). Örneğin, Türkiye Aile Yapısı Araştırması'na göre, çocuk bakımının %94.4'ü, çamaşır yıkamanın %85.6'sı ve yemek pişirmenin %85.4'ü kadınlar tarafından yapılmaktadır (TÜİK 2022). Ayrıca, Eurostat (2019) tarafından yapılan karşılaştırmalı zaman kullanımı verileri, Türkiye'nin 18 Avrupa ülkesi arasında ücretli olmayan ev işleri ve aile bakımına harcanan zamanda en büyük cinsiyet eşitsizliğine sahip olduğunu ortaya koymuştur. Kadınlar bu tür işlere erkeklerden günde ortalama 3 saat 16 dakika daha fazla zaman ayırmaktadır.

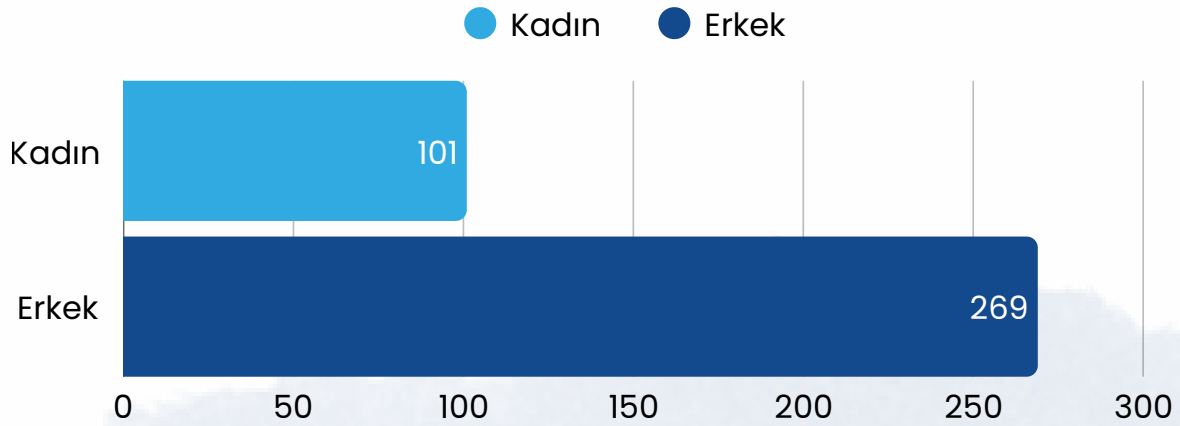
Bu noktada Toplumsal Cinsiyet Devrimi Teorisi devreye girer. McDonald (2000a, 2000b) düşük doğurganlığı, kamusal alanda (örneğin eğitim, işgücü) artan eşitliğe rağmen özel alanda (örneğin aile kurumu) süregelen eşitsizliklerin yarattığı "çifte yük (double burden)" ile açıklamaktadır. Goldscheider et al. (2013) ise bu süreci iki aşamalı bir "devrim" olarak ele alır. İlk aşamada kadınların kamusal alandaki kazanımları artarken özel alanda erkeklerin ev içi sorumluluk üstlenmemesi doğurganlıkta düşüşe yol açar (Hochschild ve Machung 1989; McDonald 2000b). İkinci aşamada ise erkeklerin ev içi emeğe katılımında artış ile birlikte özellikle kadınların doğurganlık niyetlerinde yeniden yükseliş görülebilir (Dommermuth et al. 2017; Goldscheider et al. 2013).

Bu doğrultuda, anketimizde yer alan ev içi iş bölümüne ilişkin sorular cinsiyete göre ayrılarak sunulacak, bu sayede kadınların ve erkeklerin üstlendiği ev işi ve iki tarafın da bu durumdan duyduğu memnuniyet seviyesi karşılaştırmalı olarak gösterilecektir.

Şekil 3.1. Evli katılımcılar arasında günlük olarak ev işine harcanan ortalama zaman (dakika), N=1185

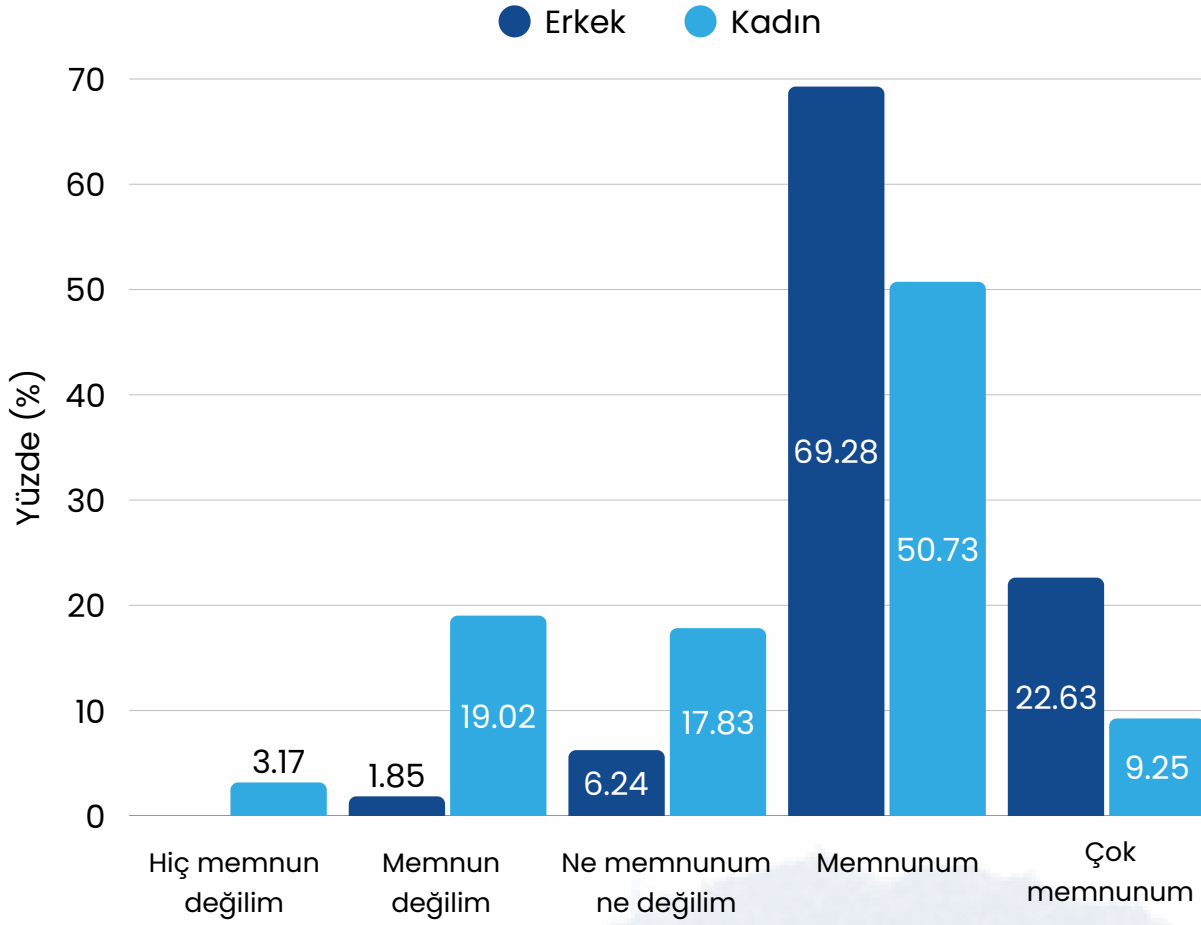

Şekil 3.2. Evli katılımcıların partnerlerinin günlük olarak ev işine harcadığı ortalama zaman (dakika), N=1145

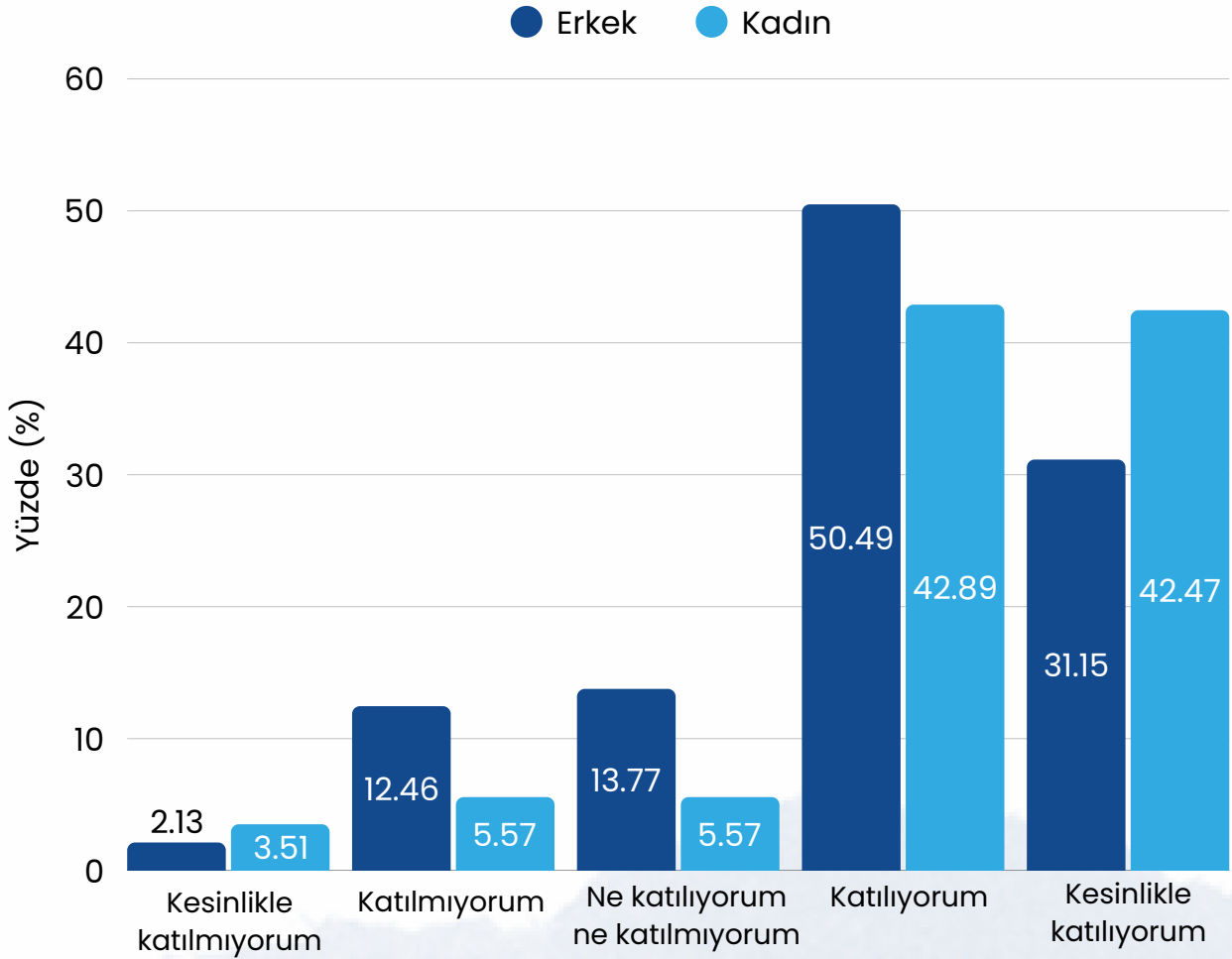
Şekil 3.1 ve **3.2**, evli katılımcılar arasında ev içi iş dağılımını göstermektedir. Katılımcılara hem kendilerinin günlük ev işine harcadıkları ortalama zaman (**Şekil 3.1**) hem de partnerlerinin harcadığı zaman (**Şekil 3.2**) dakika cinsinden sorulmuştur. Katılımcıların kendi ev işi sürelerine bakıldığında, kadınların ev işlerine erkeklere kıyasla çok daha fazla zaman ayırdığı görülmektedir. Kadınlar ev işleri için günde ortalama 258 dakika (4 saat 18 dakika) harcarken, erkekler ev işlerine günde ortalama 114 dakika (1 saat 54 dakika) ayırmaktadır. Yani kadınlar, her gün erkeklerden 2 saat 24 dakika daha fazla ev işi yapmaktadır. Partnerlerin ev işi sürelerine bakıldığında ise tablo tersine dönmektedir. Erkek katılımcılar, partnerlerinin (kadınların) ev işlerine günde ortalama 269 dakika (4 saat 29 dakika) ayırdığını söylerken, kadın katılımcılar ise partnerlerinin (erkeklerin) ev işlerine günde ortalama 101 dakika (1 saat 41 dakika) ayırdığını bildirmektedir. Yani erkekler, partnerlerinin günde kendilerinden yaklaşık 2 saat 48 dakika daha fazla ev işi yaptığını belirtmektedir.

Şekil 3.3. Evli katılımcılar arasında ev işi dağılımından memnuniyet, N=1190

Şekil 3.3, evli katılımcıların ev içi iş dağılımından ne kadar memnun olduğunu göstermektedir. Erkekler, ev içi iş bölümünden kadınlara kıyasla daha memnundur. Erkeklerin %69.28'i eşleriyle aralarından ev işi paylaşımından "memnun" olduklarını belirtirken, kadınlarda bu oran %50.73'tür. Benzer şekilde, "çok memnunum" diyenlerin oranı da erkeklerde (%22.63) kadınlara (%9.25) kıyasla oldukça yüksektir. Bu iki yanıt toplandığında, 10 erkekten 9'unun ev içi iş paylaşımından memnun olduğu görülmektedir. Kadınların yalnızca yaklaşık %60'ı ev içi iş bölümünden memnun veya çok memnun olduğunu belirtirken, %19.02'si "memnun değilim", %17.83'ü ise "ne memnunum ne değilim" demektedir.

Şekil 3.4. “Erkekler, ev işi ve çocuk bakımı konularında iş yükünü kadınlarla eşit paylaşmalıdır.” ifadesine katılımın cinsiyete göre dağılımı, N=1580

Şekil 3.4, “Erkekler, ev işi ve çocuk bakımı konularında iş yükünü kadınlarla eşit paylaşmalıdır” ifadesine verilen yanıtların cinsiyete göre dağılımını göstermektedir. Genel olarak hem kadınlar hem de erkekler bu ifadeye katılmaktadır ancak kadınların bu ifadeye daha güçlü bir şekilde katıldığı söylenebilir. Erkeklerin yarısından fazlası (%50.49) “Katılıyorum” yanıtını verirken, kadınlarda bu oran biraz daha düşüktür (%42.89). Buna karşılık, erkeklerin %31.15’i ifadeye kesinlikle katıldığını belirtirken kadınlarda bu oran çok daha yüksektir (%42.47). Yani kadınlar, “Kesinlikle katılıyorum” diyerek bu ifadeyi daha güçlü bir şekilde desteklemektedir. Olumsuz ve kararsız yanıtlar erkeklerde kadınlara kıyasla daha yaygındır. Erkeklerin %12.46’sı “Katılmıyorum”, %13.77’si ise “Ne katılıyorum ne katılmıyorum” yanıtını vermektedir. Kadınlarda ise bu oranlar %5.57’dir. “Kesinlikle katılmıyorum” diyenlerin oranı her iki grupta da oldukça düşüktür (erkeklerde %2.13 - kadınlarda %3.51).

Değerlendirme

Ev içi iş bölümüne ilişkin bulgular, evli katılımcılar arasında ev içi emeğin cinsiyete göre belirgin biçimde farklılaşmakta olduğunu göstermektedir. Katılımcıların kendi beyanları, kadınların ev işlerine erkeklerden daha fazla zaman ayırmakta olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte partnerlerin ev işi sürelerine ilişkin değerlendirmelerde bir algı ayrışması görülmektedir. Kadın katılımcılar partnerlerinin ev içi emeğe daha az zaman ayırdığını belirtmekteyken, erkek katılımcılar partnerlerinin ev işlerine daha çok zaman ayırdığını bildirmekte ve böylece algılanan hane içi emek eşitsizliğinin var olandan bile fazla olduğu anlaşılmaktadır.

Bu algı ayrışması, memnuniyet örüntülerinde de kendisini göstermektedir. Ev içi iş bölümünden erkeklerin kadınlara kıyasla daha yüksek memnuniyet ifade ettikleri, kadınların ise daha sınırlı bir memnuniyet düzeyi sergilediği görülmektedir. Buna karşın, normatif düzeyde ev işi ve çocuk bakımında iş yükünün eşit paylaşılması gerektiği görüşü desteklenmekte, ancak kadınların bu ilkeye daha güçlü biçimde katılmakta olduğu anlaşılmaktadır. Bu bütünlük içinde bölüm, Türkiye’de ev içi iş bölümünün yalnızca pratik bir zaman ve iş yükü meselesi olarak değil, aynı zamanda meşruiyet, algı ve beklenti düzeylerinde yeniden üretilen bir eşitsizlik alanı olarak ele alınması gerektiğini göstermekte ve ev içi emek düzeninin aile yaşamına ilişkin kararlarla bağlantılı bir mekanizma olarak çalışmakta olduğunu düşündürmektedir.

4

Toplumsal Cinsiyet ve Aile Değerleri

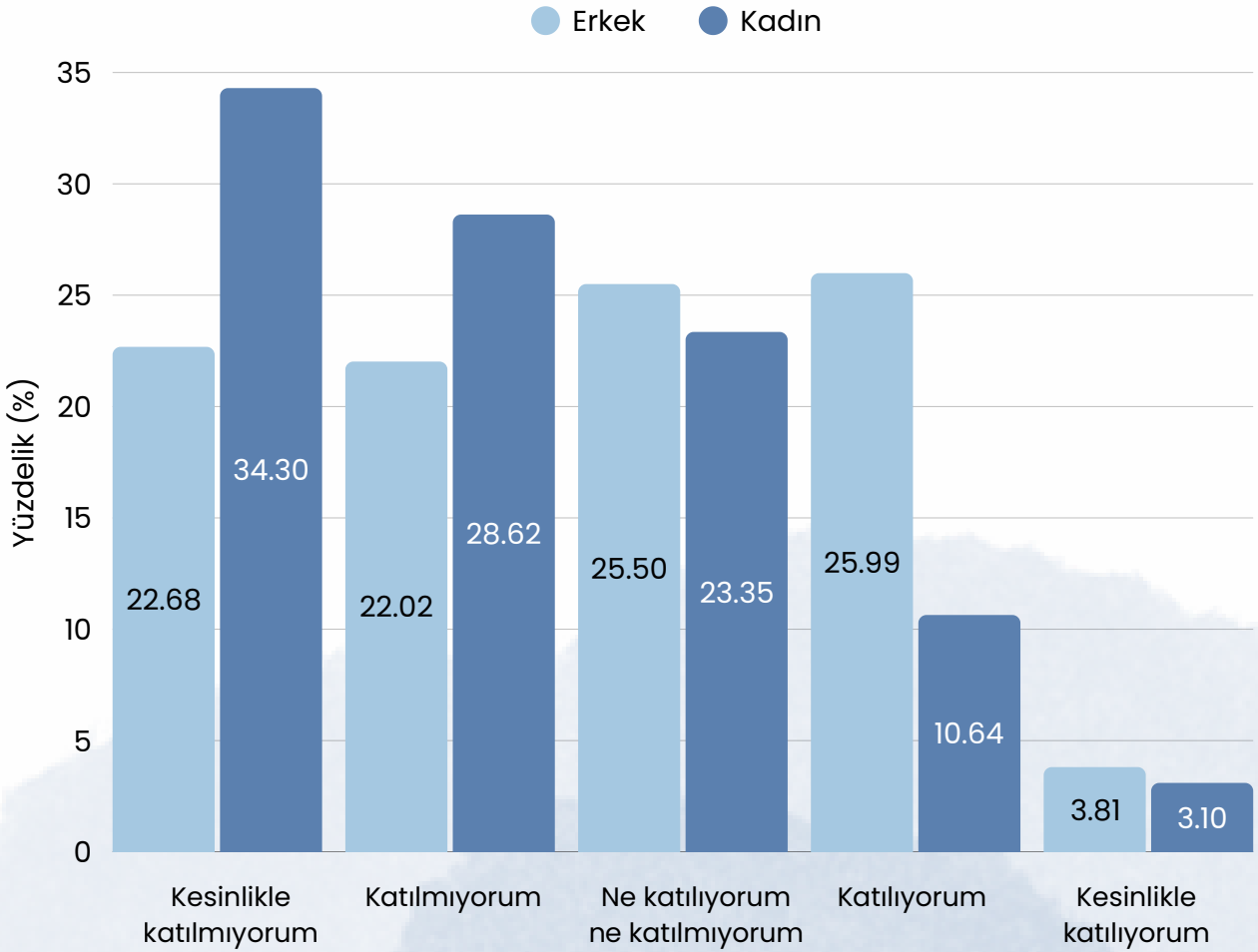
Toplumsal cinsiyete yönelik tutumlar ve doğurganlık niyetleri arasındaki ilişkiye yönelik araştırmalar daha sınırlı olmakla birlikte, bölgeler ve cinsiyetler arasında önemli farklılıklar ortaya koymaktadır. Gelişmiş ülkelerde, eşitlikçi tutumlar genellikle doğurganlık niyetleriyle olumlu bir ilişki sergilemektedir (Puur, Vsevirov ve Abuladze 2019; Yoon, 2016). Hem geleneksel hem de eşitlikçi değerlerin hakim olduğu ülkelerde ise, bu ekstrem uçların orta seviyelerdeki tutumlara göre daha yüksek doğurganlık niyetlerine yol açtığını gösteren U şeklinde bir ilişki ortaya çıkmıştır (Arpino, Esping-Andersen ve Pessin 2015; Miettinen, Basten ve Rotkirch, 2011). Yapılan literatür taramasında toplumsal cinsiyet tutumları ve doğurganlık üzerine olan çalışmaların hiç yok denecek kadar az olduğu ortaya çıkmıştır. Sosyo-ekonomik yapısı Türkiye'ye daha benzer ülkelerde yapılan araştırmalar, eşitlikçi cinsiyet değerleri ile doğurganlık niyetleri arasında olumsuz bir ilişki göstermiştir (Bueno ve Pardo 2023; Kan 2023). Bu durum, özellikle devlet politikalarının işgücü piyasasında cinsiyet eşitliğini teşvik ederken, ev içindeki geleneksel rolleri desteklemesiyle (örneğin uzun süreli doğum izni) açıklanabilir. Bu çelişki, Türkiye gibi bağlamlarda da benzer etkiler yaratabilir.

Ataerkil değerlerin güçlü bir şekilde geçerliliğini koruduğu Türkiye (Engin ve Pals 2018; Ozdemir-Sarigil ve Sarigil 2021), Toplumsal Cinsiyet Devrimi'nin birinci aşamasındadır. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet değerleri ve ev içi iş bölümündeki eşitsizlikler doğurganlık niyetlerini doğrudan etkilemektedir.

Geleneksel aile ideolojisinin bir parçası olan "eve ekmek getiren erkek" ve "bakım veren kadın" modeli, ataerkil toplumsal cinsiyet değerlerinin kadın istihdamına ve çalışan annelere karşı tutumlar üzerindeki etkisini anlamakta önemli bir yere sahiptir. Dedeoğlu (2012), toplumsal cinsiyet değerlerinin önemli bir boyutu olarak kadınların çalışma hayatındaki rolü ile annelik rolünün kesişimini ele almış ve Türkiye'deki aile politikalarının tarihsel olarak kadını öncelikli olarak "eş ve anne" rolüyle tanımladığını belirtmiştir.

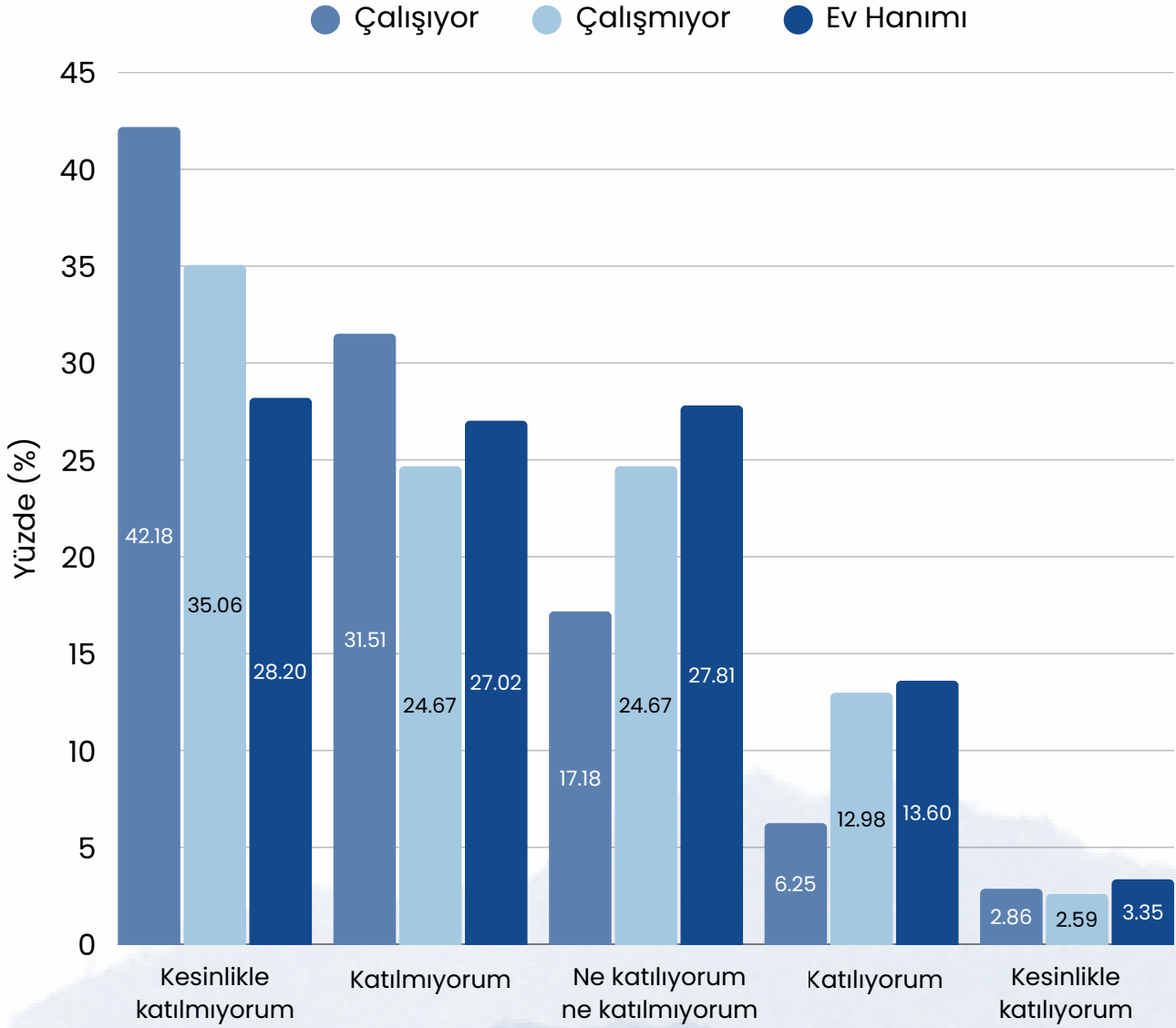
Bu çalışmaya göre idealize edilen annelik rolü kadınların iş gücüne katılımını desteklememekte, aksine düşük işgücüne katılım ile sonuçlanan ve kadın emeğini aile içi rollerle sınırlı tutan normatif bir zemin oluşturmaktadır. Türkiye’de kadınların iş gücüne katılım oranının 1960 yılındaki %65.4’lik oranından, 2000’lere kadar düzenli bir düşüş göstermiş ve 2013 yılında, %30.8’ seviyesine gerilemiş olması, yaşanan bu durumun bir örneği olarak ele alınabilir (Dildar 2015).

Şekil 4.1. “Çocuklar, annelerinin çalışmasından ötürü zarar görür.” ifadesine katılım oranlarının cinsiyete göre dağılımı, N=1572

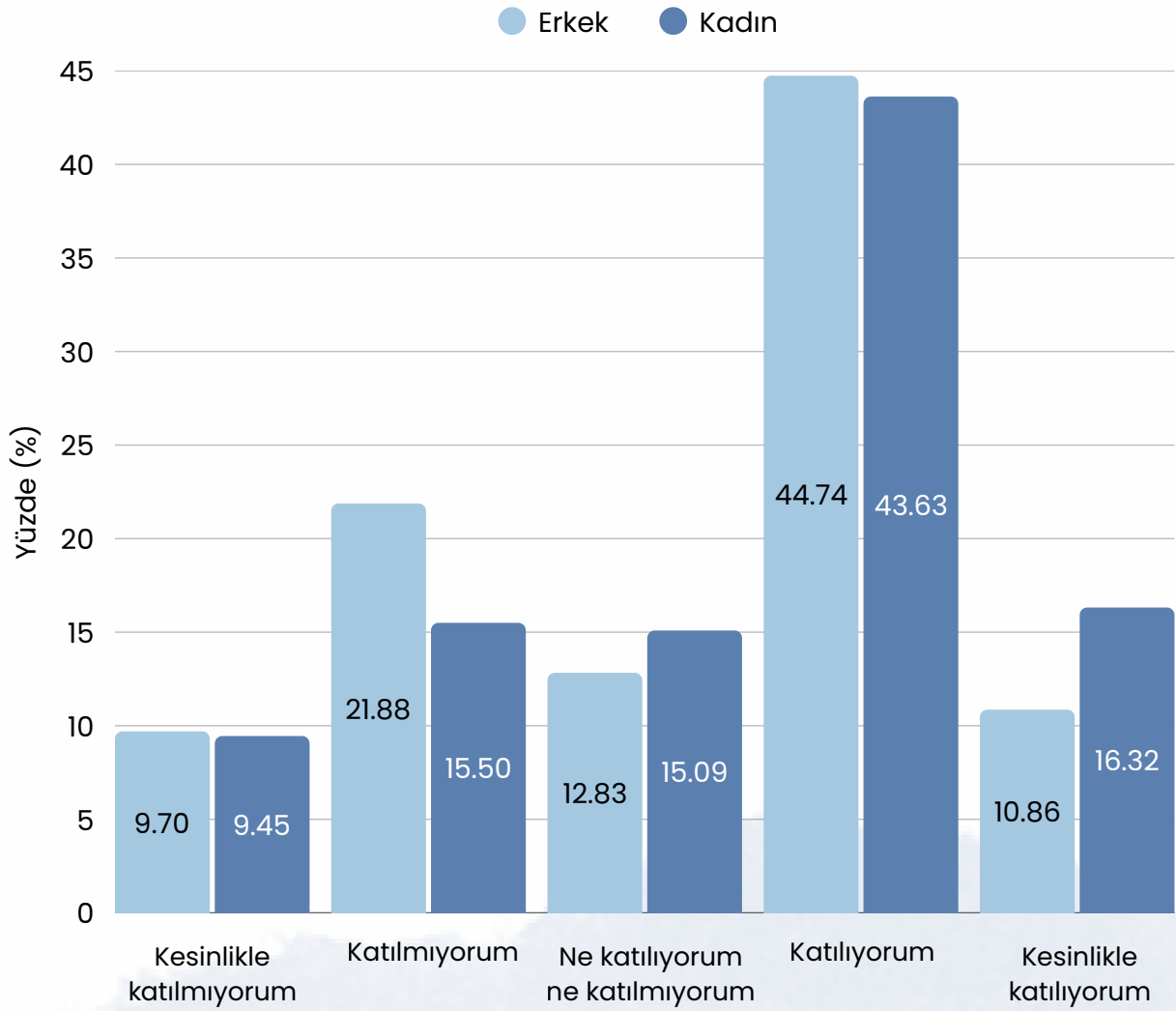
“Çocuklar annelerinin çalışmasından ötürü zarar görür” ifadesine katılma oranları cinsiyete göre incelendiğinde, kadınların bu ifadeye erkeklere kıyasla daha olumsuz yaklaştığı, yani ifadeye katılmadığı görülmektedir. Kadınların yaklaşık üçte biri (%34.3) bu ifadeye kesinlikle katılmadığını belirtmiştir, bu oran erkekler arasında %22.7’dir. Benzer şekilde, “Katılmıyorum” diyenlerin oranı da kadınlarda (%28.62) erkeklere (%22.02) göre daha yüksektir. İfadeye katılım erkekler arasında daha yaygındır. Erkeklerin %25.99’u “Katılıyorum” derken, bu oran kadınlarda yalnızca %10.64’dır. “Kesinlikle katılıyorum” yanıtı her iki grupta da oldukça düşüktür, ancak erkeklerde (%3.81) kadınlara (%3.1) kıyasla biraz daha yüksektir.

Şekil 4.2. “Çocuklar, annelerinin çalışmasından ötürü zarar görür.” ifadesine katılımın kadınlar arasında istihdama göre dağılımı, N=968

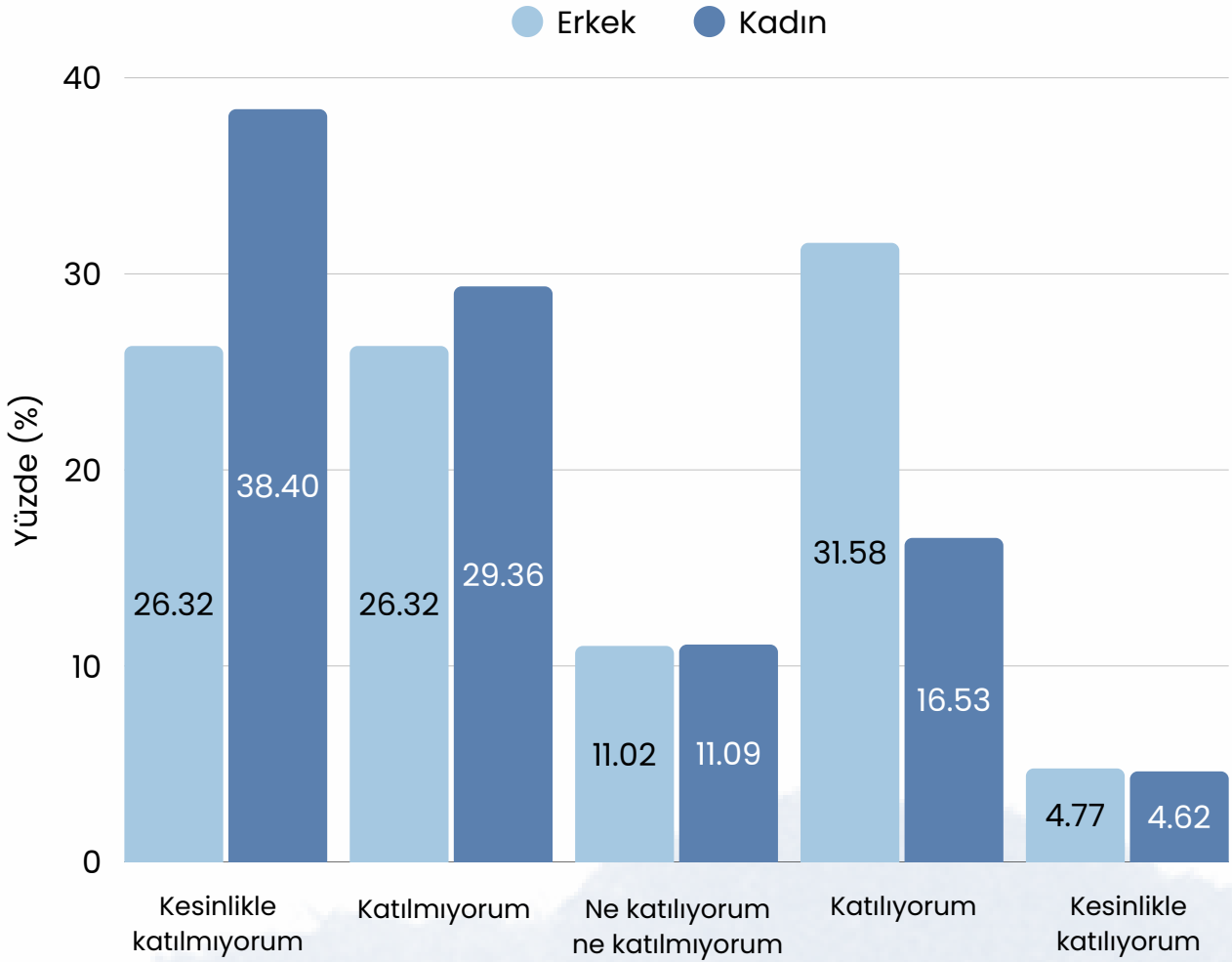
Şekil 4.2, “Çocuklar, annelerinin çalışmasından ötürü zarar görür” ifadesine verilen yanıtların yalnızca kadınlar arasında, istihdam durumuna göre dağılımını göstermektedir. Bu ifadeye en güçlü biçimde çalışan kadınlar karşı çıkmaktadır. Çalışan kadınların %42.18’i “Kesinlikle katılmıyorum” seçeneğini işaretlerken, bu oran çalışmayan kadınlarda %35.06’ya, ev hanımlarında ise %28.2’ye düşmektedir. Benzer şekilde, “Katılmıyorum” yanıtı çalışan kadınlarda (%31.51) diğer iki gruba göre daha yüksektir. Buna karşılık, ev hanımları, üç grup arasında ifadeye en fazla katılan gruptur. “Katılıyorum” diyenlerin oranı ev hanımlarında %13.6 iken, bu oran çalışmayan kadınlarda %12.98, çalışan kadınlarda ise yalnızca %6.25’tir.

Şekil 4.3. “Çevrem (aile ve arkadaşlarım), çocuk sahibi olmam konusunda ısrarcı/ısrarcıydı.” ifadesine katılımın cinsiyete göre dağılımı, N=1582

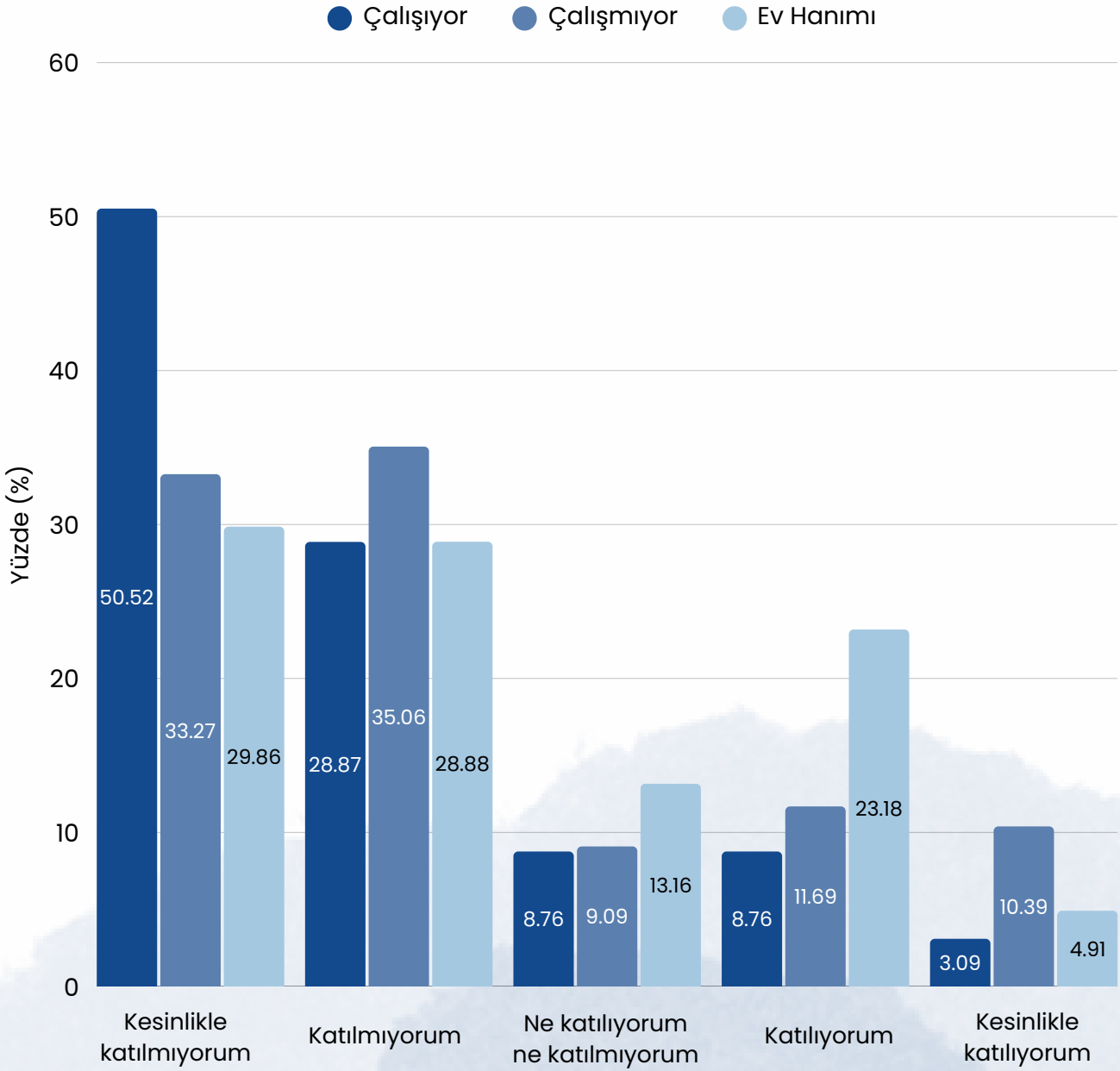
Şekil 4.3, “Çevrem (aile ve arkadaşlarım), çocuk sahibi olmam konusunda ısrarcı/ısrarcıydı” ifadesine verilen yanıtların cinsiyete göre dağılımını göstermektedir. Hem kadınlar hem erkekler çocuk sahibi olma konusunda çevrelerinin ısrarcı olduğunu belirtmiştir, ancak kadınlar arasında bu baskı daha güçlü hissedilmektedir. “Katılıyorum” yanıtını veren katılımcılar erkeklerde %44.74, kadınlarda ise %43.63 oranıyla oldukça yüksektir ve kadınlar ile erkekler arasında bu oran birbirine yakındır. Ancak “Kesinlikle katılıyorum” oranı kadınlarda (%16.32) erkeklere (%10.86) kıyasla daha yüksektir. “Katılmıyorum” diyenlerin oranı erkeklerde %21.88 iken kadınlarda %15.50’dir. “Kesinlikle katılmıyorum” yanıtı ise her iki grupta da görece düşüktür ve neredeyse eşittir (erkekler %9.70 - kadınlar %9.45).

Şekil 4.4. "İş olanakları kısıtlyken kadınlardan daha fazla erkeklerin işe girmesine öncelik verilmelidir." ifadesine katılımın cinsiyete göre dağılımı, N=1582

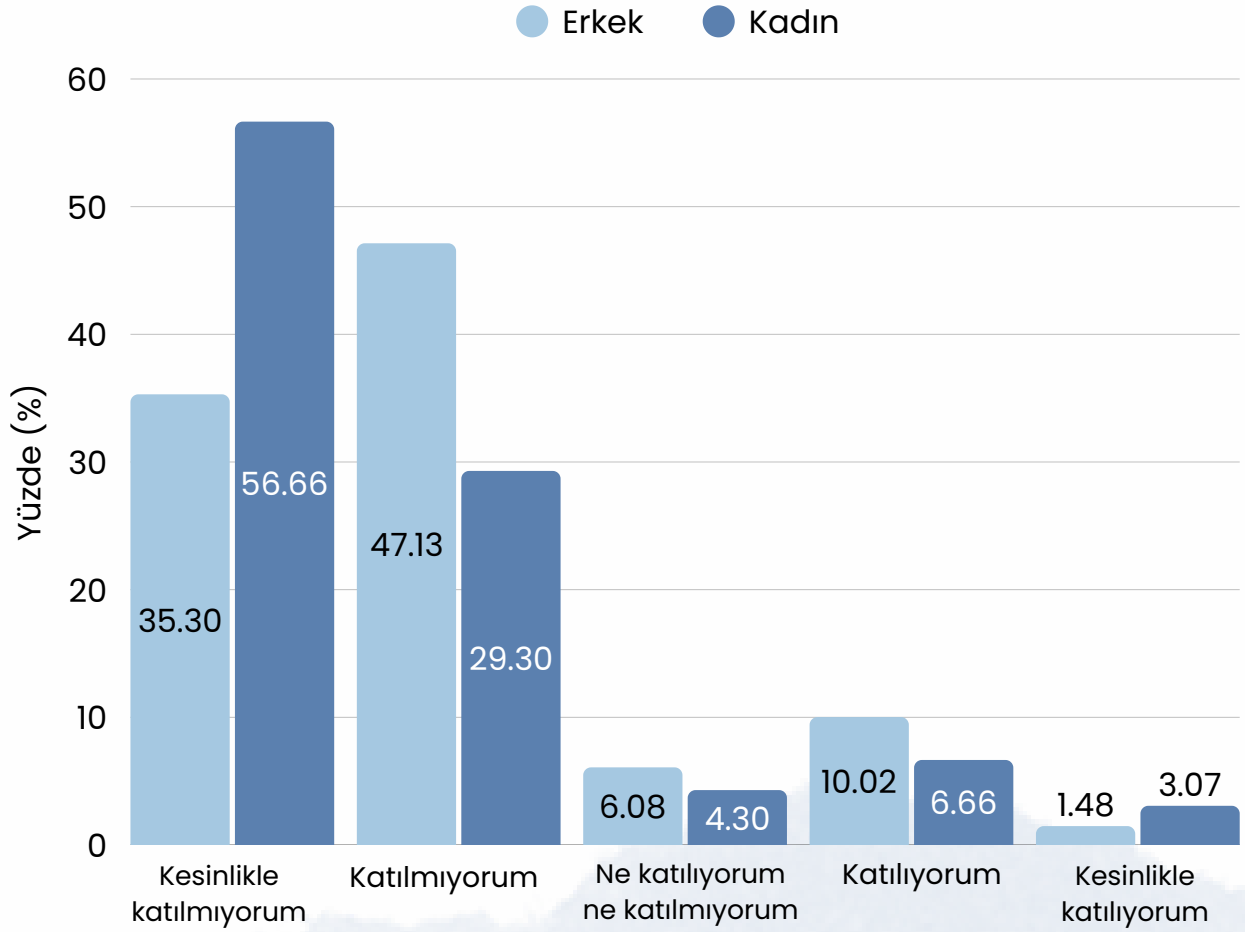
Şekil 4.4, "İş olanakları kısıtlyken kadınlardan ziyade erkeklerin işe girmesine öncelik verilmelidir" ifadesine verilen yanıtların cinsiyete göre dağılımını göstermektedir. Kadınlar ve erkekler karşılaştırıldığında, kadınların bu ifadeye daha güçlü biçimde karşı çıktığı, erkeklerin ise ifadeye daha fazla katıldığını söylemek mümkündür. Kadınların %38.4'ü ifadeye kesinlikle katılmadığını belirtirken, erkeklerde ise bu oran %26.32'dir. Benzer biçimde, "Katılmıyorum" yanıtını veren kadınların oranı (%29.36) da erkeklere (%26.32) kıyasla biraz daha yüksektir. Buna karşılık, erkeklerin bu ifadeye katılma oranı daha yüksektir. Erkekler arasında "Katılıyorum" cevabını verenlerin oranı %31.58 iken kadınlarda %16.53'tür. "Kesinlikle katılıyorum" yanıtı ise her iki cinsiyette de oldukça düşüktür ve birbirine yakındır (erkekler %4.77 - kadınlar %4.62).

Şekil 4.5. "İş olanakları kısıtlyken kadınlardansa erkeklerin işe girmesine öncelik verilmelidir." ifadesine katılımın kadınlar arasında istihdama göre dağılımı, N=974

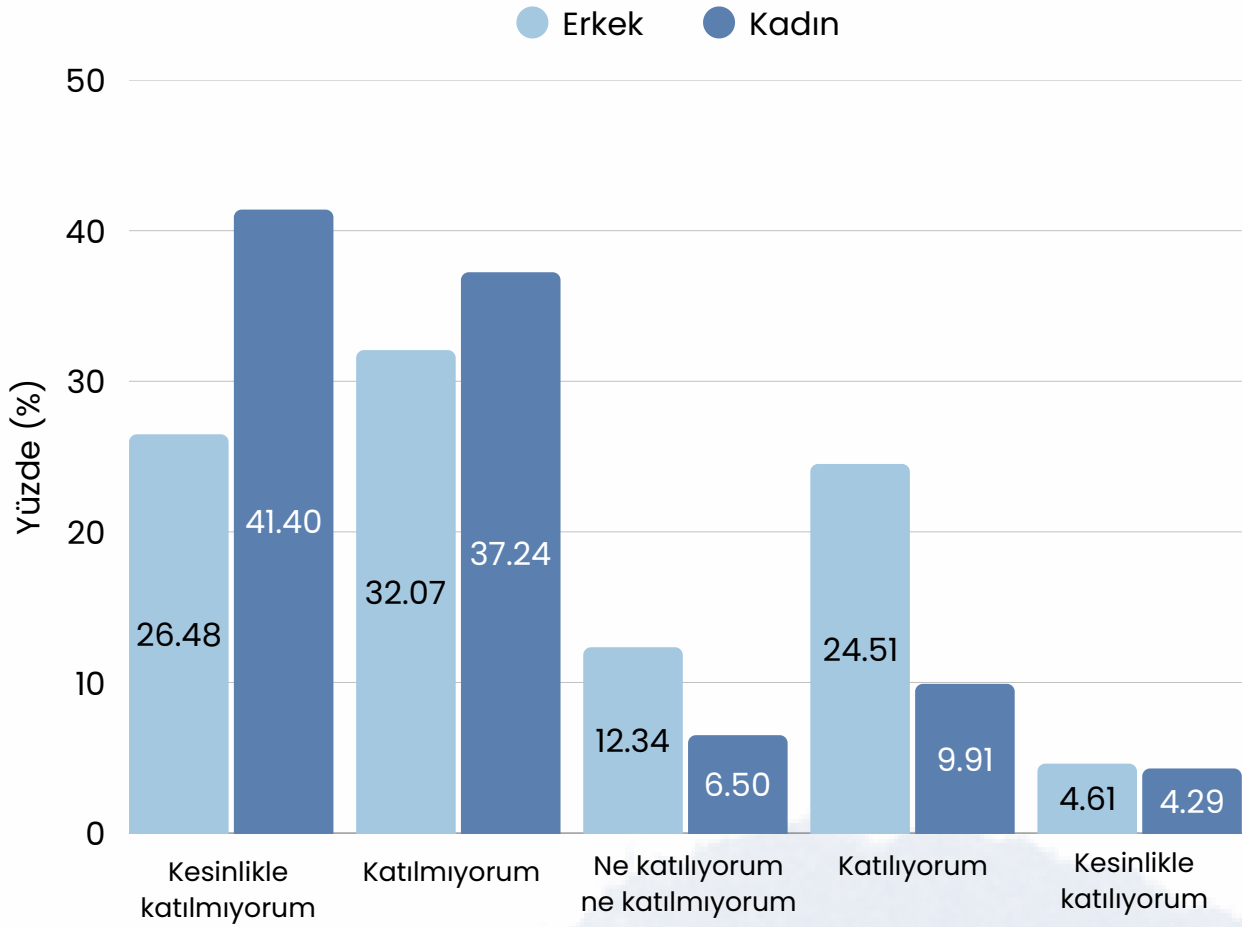
Şekil 4.5, "İş olanakları kısıtlyken kadınlardansa erkeklerin işe girmesine öncelik verilmelidir." ifadesine verilen yanıtların yalnızca kadınlar arasında istihdama göre dağılımını göstermektedir. Çalışan kadınlar çalışmayan veya ev hanımı olarak çalışan kadınlarla karşılaştırıldığında, bu ifadeye en çok çalışan kadınların katılmadığı veya kesinlikle katılmadığı görülmüştür (79.39%). Buna karşılık, ifadeye katılanların veya kesinlikle katılanların oranının ev kadınlarında en yüksek (28.09%), ardından çalışmayan kadınlarda (22.08%) ve en düşük düzeyde çalışan kadınlarda olduğu görülmektedir (11.85%).

Şekil 4.6. “Erkek çocuğun üniversiteye gitmesi, kız çocuğun gitmesinden daha önemlidir.” ifadesine katılımın cinsiyete göre dağılımı, N=1585

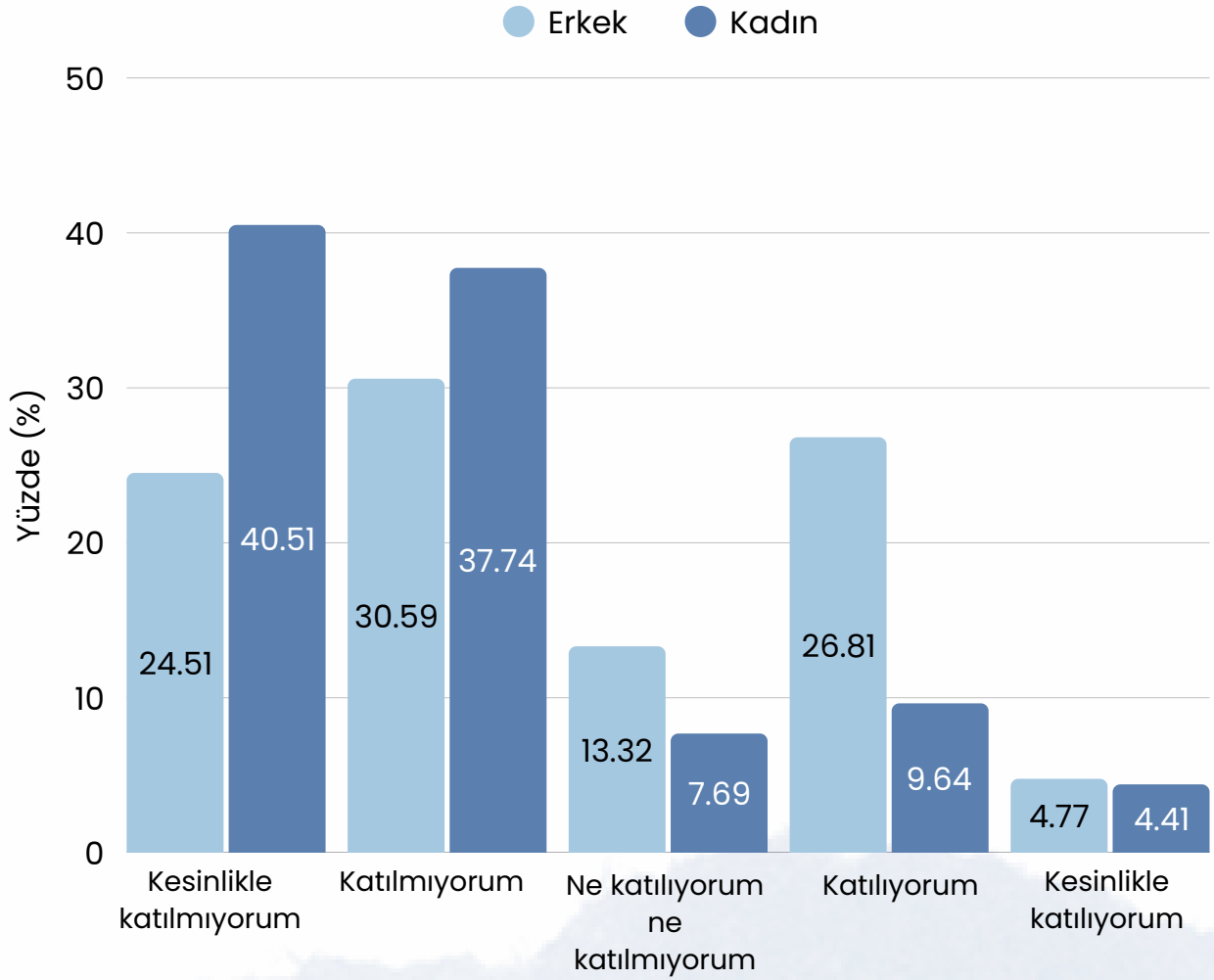
Şekil 4.6, “Erkek çocuğun üniversiteye gitmesi, kız çocuğun gitmesinden daha önemlidir” ifadesine verilen yanıtların cinsiyete göre dağılımını göstermektedir. Hem kadınlar hem de erkekler genel olarak bu ifadeye karşı çıkmaktadır. Ancak kadınlar arasında karşı çıkma oranı erkeklere kıyasla daha yüksektir. Kadınların çoğunluğu (%56.66) bu ifadeye kesinlikle katılmadığını belirtirken erkeklerde bu oran daha düşüktür (%35.30). Erkeklerin neredeyse yarısı (%47.13) “Katılmıyorum” yanıtını vermiştir. İfadeye katılanların oranları her iki grupta da görece düşüktür ancak erkeklerde kadınlara kıyasla biraz daha yüksektir. “Katılıyorum” diyen erkeklerin oranı %10 civarındayken, kadınlarda bu oran yaklaşık %7’dir. “Kesinlikle katılıyorum” yanıtı ise her iki cinsiyette de oldukça düşüktür.

Şekil 4.7. “Erkekler, ülke yönetiminde kadınlardan daha etkin rol almalıdır.” ifadesine katılımın cinsiyete göre dağılımı, N=1577

Şekil 4.7, “Erkekler, ülke yönetiminde kadınlardan daha etkin rol almalıdır” ifadesine verilen yanıtların cinsiyete göre dağılımını göstermektedir (N=1577). Genel olarak kadınların bu ifadeye erkeklere kıyasla daha güçlü biçimde karşı çıktığını söylemek mümkündür. Kadınların %41.40’ı “Kesinlikle katılmıyorum”, %37.24’ü ise “Katılmıyorum” yanıtını verirken, erkeklerde bu oranlar sırasıyla %26.48 ve %32.07’dir. Ayrıca ifadeye katılma oranları da erkekler arasında daha yüksektir. Erkeklerin %24.51’i “Katılıyorum”, %4.61’i ise “Kesinlikle katılıyorum” yanıtını verirken, kadınlarda bu oranlar sırasıyla %9.91 ve %4.29’dur. Kararsızlık düzeyi her iki grupta da diğer yanıt seçeneklerinin çoğuna kıyasla düşüktür ancak erkeklerde (%12.34) kadınlara (%6.50) kıyasla daha yüksektir. Özetle, kadınların büyük çoğunluğu erkeklerin ülke yönetiminde daha etkin olması gerektiği fikrine erkeklere kıyasla daha güçlü biçimde karşı çıkmaktadır ve erkekler arasında bu fikre destek kadınlara kıyasla çok daha yaygındır.

Şekil 4.8. “Ailede önemli kararlar genellikle erkekler tarafından alınmalıdır.” ifadesine katılımın cinsiyete göre dağılımı, N=1583

Şekil 4.8, “Ailede önemli kararlar genellikle erkekler tarafından alınmalıdır” ifadesine verilen yanıtların cinsiyete göre dağılımını göstermektedir (N=1583). Genel olarak kadınların bu ifadeye de erkeklere kıyasla daha güçlü biçimde karşı çıktığını söylemek mümkündür. Kadınların %40.51’i “Kesinlikle katılmıyorum”, %37.74’ü ise “Katılmıyorum” yanıtını vermiştir. Erkeklerde ise bu oranlar sırasıyla %24.51 ve %30.59’dur. Ayrıca bu ifadeye katılım da erkekler arasında daha yaygındır. Erkeklerin %26.81’i “Katılıyorum” ve %4.77’si “kesinlikle katılıyorum” yanıtını verirken, kadınlarda bu oranlar sırasıyla %9.64 ve %4.41’dir. Kararsız gruba bakıldığında, erkeklerin %13.32’si “Ne katılıyorum ne katılmıyorum” seçeneğini tercih ederken, kadınlarda bu oran %7.69’dur. Özetle, kadınların büyük çoğunluğu, aile içi kararların erkekler tarafından alınması gerektiği yönündeki geleneksel görüşe erkeklere kıyasla daha güçlü biçimde karşı çıkmaktadır ve erkekler arasında bu fikre destek kadınlara kıyasla daha yaygındır.

Değerlendirme

Bu bölümdeki bulgular, annelik ve ücretli emek kesişiminde toplumsal cinsiyet normlarının hala güçlü bir biçimde işlediğini göstermektedir. “Çocuklar, annelerinin çalışmasından ötürü zarar görür” yargısında kadınların daha mesafeli bir tutum sergilediği, erkeklerin ise bu yargıya görece daha fazla katılım gösterdiği anlaşılmaktadır. Aynı yargı yalnızca kadınlar arasında istihdam durumuna göre incelendiğinde, çalışan kadınların bu görüşe en güçlü biçimde karşı çıktığı, ev hanımlarında ise katılımın görece daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu tablo, “iyi annelik” idealinin kadınların ücretli emeği üzerinde sınırlandırıcı bir etkisinin devam etmekte olduğunu düşündürmektedir.

Bölüm, çocuk sahibi olmaya yönelik toplumsal baskının cinsiyetli bir deneyim olduğunu da ortaya koymaktadır. Kadınların çevresel ısrarı erkeklere kıyasla daha güçlü hissettiği görülmekte, bu baskının çalışma hayatına ilişkin yargılarla birleştiğinde kadınlar açısından çift yönlü bir gerilim üretmekte olduğu anlaşılmaktadır.

Çalışma yaşamı ve kamusal alanla ilgili normlar ile otorite ve karar alma pratikleri birlikte değerlendirildiğinde, daha geleneksel bir “erkek önceliği” fikrinin çeşitli düzlemlerde yeniden üretildiği görülmektedir. İş olanakları kısıtlyken erkeklerin işe girmesine öncelik verilmesi gerektiği fikrine kadınların daha güçlü biçimde karşı çıktığı, erkeklerde ise bu fikre desteğin daha yaygın olduğu anlaşılmaktadır. Aynı ifadenin yalnızca kadınlar arasında istihdamda göre dağılımı, çalışan kadınların bu görüşe daha net karşı konumlandığını, ev hanımlarında ise destekleyici eğilimin görece daha görünür olduğunu göstermektedir. Benzer biçimde, erkek çocuğun üniversiteye gitmesinin daha önemli olduğu görüşünde genel eğilim karşı çıkma yönünde olsa da, kadınların daha güçlü bir itiraz sergilediği anlaşılmaktadır.

Siyasal ve aile içi otoriteyi doğrudan tanımlayan ifadelerde de benzer bir ayrışma gözlenmektedir. Erkeklerin ülke yönetiminde kadınlardan daha etkin rol alması gerektiği ve ailede önemli kararların genellikle erkekler tarafından alınması gerektiği yönündeki görüşlere kadınların daha güçlü biçimde karşı çıktığı, erkekler arasında ise bu görüşlere katılımın daha yaygın olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar, toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin normların toplum içinde homojen biçimde yerleşmediğini, özellikle otorite, karar alma ve istihdam alanlarında cinsiyetler arasında belirgin bir tutum farklılaşmasının sürmekte olduğunu göstermektedir.

Türkiye Toplumsal Değerler Araştırması (TSVS) 2024 verileri ve metodolojik çerçevesi, aile kurma ve çocuk sahibi olma niyetlerinin bireysel tercihlerden ibaret olmadığını, bu niyetlerin toplumsal cinsiyet düzeni, ev içi emek paylaşımı ve kurumsal koşullar ile birlikte şekillendiğini göstermektedir. Bu bulgu, insanların ne istediğine ek olarak, bu isteğin hangi koşullarda gerçekleşebildiğinin de önemli olduğunu göstermektedir.

Aileye dair toplumsal beklentiler güçlü biçimde varlığını sürdürmekte, ancak bu beklentiler hane içinde işin ve sorumluluğun nasıl paylaşıldığı, kadınların çalışma yaşamına hangi şartlarda katılabildiği ve bakım hizmetlerine erişimin ne ölçüde mümkün olduğu gibi somut düzenlemeler tarafından sınırlandırılmaktadır. Bu nedenle raporda görülen eğilimler, niyetlerin hem değerler ve tutumlar hem de gündelik yaşamın maddi ve ilişkisel gerçeklikleri üzerinden okunması gerektiğine işaret etmektedir.

Bulgular, eşitlikçi beklentilerin toplumsal düzeyde karşılık bulduğunu, ancak uygulamada kalıcı eşitsizliklerin sürmekte olduğunu düşündürmektedir. Özellikle ev içi emek ve bakım alanında süregelen dengesizlik, kadınların yaşam planlamasını daha sınırlı bir çerçeveye sıkıştırmakta, çalışma yaşamı ile anneliğe ilişkin normların yan yana geldiği yerde kadınların daha yoğun bir baskı ve müzakere alanıyla karşı karşıya kalmasına yol açmaktadır. Erkeklik, otorite ve önceliklendirme üzerinden kurulan bazı kabuller ise hem kamusal hem hane içi düzeyde karar alma süreçlerini etkilemekte, dönüşümün hayatın her alanda aynı hızla ilerlemekte olmadığını göstermektedir.

Bu çerçevede rapor, aileyi güçlendirmeye dönük yaklaşımların yalnızca söylemsel çağrılarla sınırlı kalmaması gerektiğini, somut koşulları dönüştüren müdahalelerin belirleyici olduğunu işaret etmektedir. Bakım altyapısını güçlendiren, ev içi emeğin görünmezliğini azaltan, erkeklerin bakım ve ev içi sorumluluklarına katılımını artıran ve kadınların çalışma yaşamında karşılaştığı engelleri azaltan düzenlemeler, aileye dair hedeflenen iyileşmelerin daha gerçekçi bir zemine oturmasını sağlamaktadır.

Aynı zamanda üreme kararları etrafında biriken toplumsal baskının azaltılması, insanların kendi yaşam döngülerine uygun biçimde karar verebilmesini desteklemekte ve aile deneyimini daha az gerilimli hâle getirmektedir.

Bulgular, Türkiye’de doğurganlıktaki düşüşe karşı geliştirilen pronatalist söylem ve politikalar ile birlikte de değerlendirilmelidir. Ülkemizde özellikle son 20 yılda geleneksel aile değerleri öne çıkarılmakta, kadınların toplumsal rolü sıklıkla annelik, ev içi emek ve bakım üzerinden tanımlanmakta ve bu rolle toplumsal bir sorumluluk olarak sunulmaktadır. 2025 yılının “Aile Yılı” ilan edilmesi de bu yaklaşımı yansıtmaktadır. Buna eşlik eden politikalar ise büyük ölçüde evlilik ve doğum sonrasına yönelik nakit desteklerle sınırlı kalmıştır. Ancak tüm bu söylem ve teşviklere rağmen, doğurganlık hızı 2025 yılında da gerilemeye devam etmiştir. Özetle, doğurganlıkta yaşanan düşüşün önüne geçilememiştir ve bu konudaki mevcut politikaların etkisi oldukça sınırlıdır.

Bu raporda sunduğumuz verilere göre, doğurganlık niyetlerini güçlendirmeye yönelik politikalar, öncelikle toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini azaltmayı hedeflemelidir. Farklı ülkelerden bulgular, erkeklerin ev içi emek ve çocuk bakımına daha fazla katılımının, doğurganlık niyetlerini olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Kadınların eğitim ve istihdama artan katılımına rağmen anneliğin kadınların ana toplumsal rolü olarak tanımlanması, güncel yaşamın gerçeklikleriyle uyumlu değildir. Bu nedenle, aile ve doğurganlık politikaları, ataerkil söylemlerden uzaklaşarak ebeveynlik sorumluluklarının daha eşit paylaşıldığı bir çerçevede yeniden düşünülmeli, her iki ebeveyni kapsayan izinler ve erişilebilir çocuk bakım hizmetleri gibi uzun vadeli düzenlemelerle desteklenmelidir.

Sivil toplum açısından bakıldığında, bu raporun işaret ettiği ihtiyaç alanı, aileyi ilişkilerin ve sorumlulukların her gün yeniden kurulduğu bir yaşam alanı olarak ele almayı gerektirmektedir. STK’ların yerel düzeyde bakım ve destek mekanizmaları geliştirmesi, eşitlikçi aile pratiklerini gündelik hayata taşıyan programları yaygınlaştırması, damgalayıcı normlara karşı güçlendirici iletişim ve dayanışma alanları kurması, ayrıca veriye dayalı savunuculukla yerel yönetimler ve kurumlarla sürdürülebilir işbirlikleri üretmesi, raporda görülen gerilim hatlarını azaltmak açısından etkili olacaktır. Bu yaklaşım, aile yaşamına ilişkin tartışmayı soyut değerler düzeyinden çıkararak, herkes için daha adil, daha paylaşılmış ve daha öngörülebilir koşulların kurulmasına doğru taşıyacaktır.

Arpino, Bruno, Gøsta Esping-Andersen, and Léa Pessin. 2015. "How Do Changes in Gender Role Attitudes towards Female Employment Influence Fertility? A Macro-Level Analysis." *European Sociological Review* 31(3):370–382. <https://doi.org/10.1093/esr/jcv002>.

Beaujouan, Éva, and Caroline Berghammer. 2019. "The Gap between Lifetime Fertility Intentions and Completed Fertility in Europe and the United States: A Cohort Approach." *Population Research and Policy Review* 38(4):507–535. <https://doi.org/10.1007/s11113-019-09516-3>.

Bueno, Xiana, and Ignacio Pardo. 2023. "Gender-Role Attitudes and Fertility Ideals in Latin America." *Journal of Population Research* 40:2. <https://doi.org/10.1007/s12546-023-09295-x>.

Dedeoğlu, Saniye. 2012. "Equality, Protection or Discrimination: Gender Equality Policies in Turkey." *Social Politics* 19(2):269–290. <https://doi.org/10.1093/sp/jxs004>.

Dildar, Yasemin. 2015. "Patriarchal Norms, Religion, and Female Labor Supply: Evidence from Turkey." *World Development* 76:40–61. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2015.06.010>

Dommermuth, Lars, Bryndl Hohmann-Marriott, and Trude Lappegård. 2017. "Gender Equality in the Family and Childbearing." *Journal of Family Issues* 38(13):1803–1824. <https://doi.org/10.1177/0192513X15590686>.

Engin, Ceylan, and Heleen Pals. 2018. "Patriarchal Attitudes in Turkey 1990–2011: The Influence of Religion and Political Conservatism." *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society* 25(3):383–409. <https://doi.org/10.1093/sp/jxx021>.

- EUROSTAT. 2019. "How Do Women and Men Use Their Time—Statistics." Retrieved (January 21, 2026) (https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=How_do_women_and_men_use_their_time_-_statistics).
- Goldscheider, Frances, Eva Bernhardt, and Maria Brandén. 2013. "Domestic Gender Equality and Childbearing in Sweden." *Demographic Research* 29:1097–1126. <https://doi.org/10.4054/DemRes.2013.29.40>.
- Goldscheider, Frances, Eva Bernhardt, and Trude Lappegård. 2015. "The Gender Revolution: A Framework for Understanding Changing Family and Demographic Behavior." *Population and Development Review* 41(2):207–239. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2015.00045.x>.
- Hochschild, Arlie, and Anne Machung. 1989. *The Second Shift: Working Families and the Revolution at Home*. New York: Penguin Books.
- Kan, Maral. 2023. "Are Gender Attitudes and Gender Division of Housework and Childcare Related to Fertility Intentions in Kazakhstan?" *Genus* 79:21. <https://doi.org/10.1186/s41118-023-00200-1>.
- Lesthaeghe, Ron. 2010. "The Unfolding Story of the Second Demographic Transition." *Population and Development Review* 36(2):211–251. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2010.00328.x>.
- McDonald, Peter. 2000a. "Gender Equity in Theories of Fertility Transition." *Population and Development Review* 26(3):427–439. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2000.00427.x>.
- McDonald, Peter. 2000b. "Gender Equity, Social Institutions and the Future of Fertility." *Journal of the Australian Population Association* 17(1):1–16. <https://doi.org/10.1007/BF03029445>.
- Miettinen, Anneli, Stuart Basten, and Anna Rotkirch. 2011. "Gender Equality and Fertility Intentions Revisited: Evidence from Finland." *Demographic Research* 24:469–496. <https://doi.org/10.4054/DemRes.2011.24.20>.
- Oláh, Livia Sz. 2003. "Gendering Fertility: Second Births in Sweden and Hungary." *Population Research and Policy Review* 22:171–200. <https://doi.org/10.1023/A:1025089031871>.
- Ozdemir-Sarigil, Berrin, and Zeki Sarigil. 2021. "Who Is Patriarchal? The Correlates of Patriarchy in Turkey." *South European Society and Politics* 26(1):27–53. <https://doi.org/10.1080/13608746.2021.1924986>.
- Puur, Allan, Hanna Vseviiov, and Liili Abuladze. 2019. "Fertility Intentions and Views on Gender Roles: Russian Women in Estonia from an Origin-Destination Perspective." *Comparative Population Studies* 43. <https://doi.org/10.12765/CPoS-2019-04>.

Puur, Allan, Livia Sz. Oláh, Maria I. Tazi-Preve, and Jürgen Dorbritz. 2008. "Men's Childbearing Desires and Views of the Male Role in Europe at the Dawn of the 21st Century." *Demographic Research* 19:1883–1912. <https://doi.org/10.4054/DemRes.2008.19.56>.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). 2025. *Doğum İstatistikleri, 2024*. Retrieved January 21, 2026 (<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dogum-Istatistikleri-2024-54196>).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). 2022. *Türkiye Aile Yapısı Araştırması, 2021*. Retrieved January 21, 2026 (<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Aile-Yapisi-Arastirmasi-2021-45813&dil=2>).

Yoon, Sun Young. 2016. "Is Gender Inequality a Barrier to Realizing Fertility Intentions? Fertility Aspirations and Realizations in South Korea." *Asian Population Studies* 12(2):203–219. <https://doi.org/10.1080/17441730.2016.116>